

P. m. 190.

BOABE DE GRÂU

ANUL IV, N-rul 7

REVISTA DE CULTURĂ

IULIE 1933

Școala lui Gheorghe Lazăr în Mănăstirea Sf. Sava
 Tablou în ulei de Costin Petrescu, la Colegiul Național

COLEGIUL NAȚIONAL SF. SAVA

I. ACADEMIA GRECEASCĂ (1678—1818)

S-tul Sava este numele fostei Mănăstiri așezate odinioară în inima Bucureștilor, dar tăiată cu impietate de bulevard, pe locul din fața Universității de astăzi ¹⁾.

În chiliile din jurul bisericii, s'a întemeiat, sunt acum mai bine de 250 de ani, cea dintâi școală înaltă, de învățământ superior, în Țara Românească.

De pe un vechiu plan al Capitalei ²⁾, din care

¹⁾ Mănăstirea exista din secolul al XVI-lea, ca închinată Sfântului Mormânt și anume mănăstirii Sf. Sava de lângă Ierusalim, căreia îi slujea și de metoc. Despre aceasta, vorbește d-l M. Beza în *Boabe de grâu* din Oct. 1932.

A se vedea și: I. Brezoianu, *Mănăstirile închinată*, Buc. 1861 și G. I. Ionescu Gion, *Istoria Bucureștilor*, 1899, p. 212.

²⁾ Planul arhitectului Borosini de prin 1853—56, comunicat nouă prin bunăvoința d-lui dr. I. Costinescu.

reproducem o parte aici, și dintr'o descriere ulterioară, ne putem da seama de așezarea acestei prime « Cetăți universitare », încă în ființă pe la jumătatea veacului trecut. « Plecând din strada Academiei și parcurgând o mică hudiță, se putea intra direct în curtea bisericii Sf. Sava ». Prima casă este locuința Parohului bisericii, în fața ei, e căsuța portarului școalei. « În partea stângă a curții se văd casele mari unde era vechiul Colegiu Sf. Sava și trei clase primare, iar în partea dreaptă observăm niște case mai mici. În cea dintâi casă pe dreapta se află clasa III primară și *tipografia*, iar ceva mai departe, în colțul din dreapta, observăm o altă casă, care servea pentru *biblioteca și muzeu*. În mijlocul curții se află Biserica Sf. Sava. Astăzi, toate aceste clădiri s'au dărâmat și în locul caselor ocupate de Colegiu s'a construit Universitatea... iar în locul bisericii se află Statua lui Mihai Bravul. Casele pe dreapta, ocupate

de tipografie, de clasele primare, de bibliotecă și muzeu s'au dărâmat și în locul lor s'a instalat în cele din urmă timpuri, Grădina Botanică. Clădirea Colegiului era formată din două caturi: catul de

catului de sus servea pentru ceremonii școlare, precum și pentru reuniturile membrilor Eforiei Școalelor¹⁾».

Piața din jurul bisericii în fața clădirilor școa-

Parte din Planul Bucureștilor, de arh. Borosini, pe la 1853

În mijloc se vede locul ocupat de Colegiul Național și de Mănăstirea Sf. Sava, azi de Universitate și piața din fața

jos era destinat pentru clasele umanioare, pentru cursurile complementare și pentru o parte din clasele primare, iar catul de sus era ocupat de dormitorul elevilor și locuința directorului, ce se afla în aripa stângă. Sala cea mare din mijlocul

lei s'a numit până târziu în urmă, « Piața Sf. Sava »; prin dărâmarea bisericii a dispărut însă și

¹⁾ Dr. Al. N. Vitzu, *Studiu asupra învățământului secundar*, Buc., 1888, p. 18 sp.

această numire odată cu aceea a « Suburbiei Sf. Sava ».

Intemeierea Școlii dela Sf. Sava, în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, este în legătură cu un nou și puternic curent de cultură apuseană, în specie italiană, constatată aici la noi vreme îndelungată, și al cărei prim rezultat a fost opera de afirmare națională a cărturarilor, scriitorii bisericești și istoriografi, din acea epocă. Cel mai strălucit reprezentant al acestei culturi în Țara Românească era, pe acea vreme, *Stolnicul Constantin Cantacuzin*. Scriitor învățat și mare patriot, el era de fapt sfătuitorul Voievodului în trebile Țării și avea cuvânt hotărâtor în cele culturale. Învățase carte la Padova, în Italia, și călătorise mult prin Apus și prin Răsărit. « El voi o academie asemenea cu aceea a « academicilor » la care învățase. Și cum la 1678, fratele său ajunsese Domn, Constantin putu să-și împlinească această dorință ¹⁾ ». Astfel se întemeiază atunci, Academia Domnească din Mănăstirea Sf. Sava, ca ctitorie a lui Șerban Vodă Cantacuzin ²⁾.

Ca să corespundă cerințelor vremii și mai ales ca să-și aibă asigurată continuitatea, școala a fost pusă dela început sub egida domnească și directă oblăduire a Patriarhului Ierusalimului. Avântul de ridicare a nivelului cultural al țării, trebuia deci încadrat în împrejurările date aici în Orient. Așa se și explică de ce limba de propunere în Academie era grecească veche, elina, care întocmai ca latina în Apus, era mijlocul de cultură în Răsăritul bizantin ³⁾.

Pornită cu încredere de Șerban Vodă Cantacuzin, școala se dezvoltă frumos în timpul lui Const. Brâncoveanu, care-i stabilește programa și-i asigură veniturile pentru întreținere. Prin hrisovul din August 1707, « Rânduiala dascălilor dela Sf. Sava

din București ¹⁾ » se hotărăște ca « dascălii școlii să fie trei, deosebiți prin cucernicie și bune naravuri ». Cel dintâi va preda: « 1, logica; 2, retorica; 3, fizica; 4, despre cer; 5, despre naștere și pieire; 6, despre suflet și 7, despre metafizică (cele peste fire) ». Al doilea și al treilea dascăl vor preda poetica, retorica și vor interpreta prozatorii. Se predau și trei științe gramatice, între cari și limba latină. Trebuia « să se facă și cetire din Sf. Evanghelie și din Faptele apostolilor », iar ucenicii să știe « a pune în scris științele lor și parafraza acestora ». Se prevedeau cursuri și dimineața și

Stolnicul Constantin Cantacuzino

1650 ? — 1716

Intemeietorul Academiei Domnești dela Sf. Sava în 1678

după amiaza. « Iară acestea încă să se însemne, ca dascălii de mai sus trebuie să dea două zile pe săptămână vacanță și odihnă ucenicilor, adecă Joia și Duminica și să dea lecții numai cinci zile, adecă Luni, Marți, Miercuri, Vineri și Sâmbătă ».

Prin alte două hrisoave, întâiul din 1 Sept. 1707, Brâncoveanu orânduiește să se plătească 300 lei pe an, pentru întreținerea a doi dascăli, iar prin cel din 9 Sept. același an « pentru școala cea nouă ce s'a făcut la București » dă poruncă vameșilor dela Greaca să dea « nelipsit cât va dăinui școala în fiecare an, pentru hrana ucenicilor câte 50 de

¹⁾ Hurmuzaki XIV.1.392; Iorga N., o. c. 50 sq.

¹⁾ N. Iorga, *Istoria învățământului românesc*, București, 1928, p. 24, 42.

²⁾ N. Bănescu, *Academia Grecească din București și Școala lui Lazăr*, Cluj, 1925. D-sa dă anul 1679 al întemeierii Academiei dela Sf. Sava.

Xenopol, Erbiceanu, *Serbarea școlară dela Iași*, Iași, 1885, la p. 54: « La 1680 se fundează în Valahia de Șerban Cantacuzino o Academie grecească ».

Șerban Cantacuzino e arătat ca fondator al școlii și de istoricii: Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei*, București, 1859, p. 132, și Frații Tunusli, *Istoria Țării Românești*, Buc., 1863, p. 45, 153.

De altfel se cunoaște și data de 17 Ianuarie 1680 când se citează o sărbătoare a deschiderii Academiei Domnești din București (vezi și G. Adamescu în *Dicționarul enciclopedic*, « Cartea Românească », p. II, 1601).

Facultatea de litere din București și-a sărbătorit 250 ani de existență, în Noemvrie 1928 (dela întemeierea Academiei Sf. Sava). Așa dar toate afirmațiile referitoare la fundarea școlii sunt în jurul aceleiași date: 1678—79—80, cu diferență de un an.

lei din veniturile bălții, asigurându-i și pentru viitor: «Drept aceea și acela care după Domnia noastră îl va alege Domnul Dumnezeu a stăpâni și a domni această țară, îl însărcinăm a împuternici și a întări această neînsemnată milă orânduită de noi pentru săracii ucenici ¹⁾».

Primul organizator al școlii, ca director, a fost Sevast Chimenitul, care după ce învățase la școala cea mare din Constantinopol, fusese în fruntea celei din Trebizonda. El conduce școala până la 1702. De aci 'n colo, pentru recrutarea profesorilor, se stabilise un fel de tradiție, izvorită din gândul ce prezidase la fundarea școlii, ca profesorii să se aleagă din tinerii cari urmaseră școlile înalte din Padova și Venetia, ca și întemeietorul. Pentru aceasta, Brâncoveanu trimite și susține știpești în Italia, cari să se pregătească a deveni profesori. Se căuta ca din această Academie a Bucureștilor să se creeze un centru, un focar, la care să vină toți intelectualii și iubitorii de cultură, nu numai cei din țară, dar mai ales din tot Orientul. «Mișcat de bun gând și de dumnezeiască râvnă», spune Brâncoveanu, «ne-am hotărât a întemeia o școală înaltă de obște pentru școlarii localnici și străini în București, politia domniei noastre, în venerabila Mănăstire a Sfântului Sava». Pentru acest scop, de sigur nu era destulă vechea școală românească și slavonească dela Sf. Gheorghe ²⁾, care rămâne să pregătească și mai departe pe viitorii dieci sau logofeți din cancelarii. La Școala domnească dela Sf. Sava nu putea intra oricine: cei dintâi elevi erau numai nobili, fii de boieri ³⁾, precum se citează între cei dela începuturile școlii, însuși Iordache Cantacuzin, fiul domnitorului, și Matei Crețulescu, unchiul lui; se adăugau și tinerii trimiși aici la studii de Patriarhul Constantinopolului. De bună seamă, această școală superioară ar fi avut cu totul altă menire și ar fi dat alte rezultate, dacă n'ar fi urmat imediat veacul de totală înnăbușire a vieții noastre naționale prin Stăpânirea Fanarioților.

Sub cei dintâi domni fanarioți, școala dela Sf. Sava trăește fără vreo marcată manifestare; numai unii din ei îi dau atențiune, când e vorba de o scădere vădită ce se constata în mersul ei. Această slăbire a entuziasmului se datora mai ales acțiunii negative a vechilor boieri români, cari nu-și mai trimeteau copiii la școala grecească; aceștia luau direct drumul Apusului, în Italia și în Franța. Astfel Constantin Mavrocordat (în 1746) este nevoit a întări printr'o anafora învățământul în limba grecească, iar Grigorie Ghica (1749) institue purtător de grijă a școlilor pe Mitropolitul Neofit, fixând «dascălului întâi al învățăturilor filosoficești simbric

45 taleri pe lună, iar dascălului al doilea, de învățăturile gramaticii, 20 taleri». Dispoziția este renoită și de Constantin Racoviță (în 1753 Octombrie 18). Constantin Mavrocordat revenit pe tronul muntean, dă (în 1761, Dec. 28) hrisovul prin care reorganizează școala dela Sf. Sava și având în vedere că «biserica se desvelește, chiliile se dărăpână de ploii, copiii cei ce vin la învățătură n'au unde ședeă toți», poruncește ca «egumenul și oamenii săi să meargă să șeadă la Mănăstirea Văcărești... iar în Sf. Sava, prin toate casele și chiliile, să șeadă numai dascălii și cu ucenicii ca să încapă toți».

Un interesant hrisov este acela al lui Constantin Racoviță (din 26 Iunie 1763), privitor la asigurarea plății profesorilor dela Sf. Sava:

«... înștiințându-ne cu anafora, dumnealor cinștii și credincioșii boieri ai Divanului Domniei mele, cum că fiind mai 'nainte obiceiul de a se da plata dascălilor dela Vistierie, și fiindcă vistieria are multe și deosebite cheltueli, de multe ori nu le-a fost viind rând a-și lua plata câte patru, cinci luni, au fost găsit dumnealor cu cale și... Domnia mea încă cunoscând că este cu cale și cu cuviință făcut acest așezământ, și pentru ca să-și ia dascălii plata mai cu lesnire, ca fără purtare de grijă să poată da învățăturile ucenicilor... m'am milostivit Domnia mea hotărînd printr'acest cinstit și bine închipuit hrisov al Domniei mele, ca să fie S-ta Mănăstire Glavaciocul în pace și iertată de toate dajdiile și orânduile Vistieriei ce dau alte mănăstiri, încât de nimic să nu fie supărată. Și orânduim vrednic acestei purtări de grijă iarăș pe P. S. Părintele Mitropolitul Țării Chir Grigorie... să împartă pe fieșcare lună simbriile dascălilor».

Ștefan Racoviță Vodă adauge pentru întreținerea școlii și veniturile Mst. Tuturor Sfinților și ale Mst. Dealului, iar Alexandru Sc. Ghica (1767) poruncește Mitropolitului și boierilor din divan să meargă «la școală la S-tul Sava și de vreme ce plata dascălilor se dă deplin» să cerceteze «de pun silință dascălii spre procopseala celor ce năzuesc la învățătură». Ia măsuri ca toți școlarii săraci «să se orânduiască la câte o mănăstire a-i hrăni» ¹⁾.

Reforma lui Alexandru Ipsilante este cea mai însemnată încercare de organizare a învățământului din epoca fanariotă. Voia să ducă școala «la starea cea mai bună care poate fi, cu dascăli buni și ucenici mulți, cari prin silința dascălilor să se procopsească, atât feciorii de boieri cât și alții de mai jos». Organizând administrația publică prin Obșteasca Epitropie îi dă în grijă ca îndată să se ocupe de clădirea școlii dela Sf. Sava: să i se facă planul și după ce i se va arăta «să se gătească felurimile cele trebuincioase pentru

¹⁾ Hurmuzaki, XIV.1.394 și 760.

²⁾ G. Nedioglu, *Cea mai veche școală românească*, București, 1913.

³⁾ N. Iorga, o. c. *ibidem*.

¹⁾ Urechia, *Istoria școlilor*, IV, 35, 45, 47, 53.

material». Clădirea începută pe un plan mare, cuprinzând vreo 60 de camere pentru școală, internat și locuințele profesorilor, a fost gata în 1779¹⁾.

În Ianuarie 1776 Alex. Ipsilante dă hrisovul său, care este un prețios document, nu numai prin amănuntele reformei, cât mai ales prin deosebitul simț pedagogic ce-l caracterizează. Se prevăd la Sf. Sava, 9 profesori (în loc de 2 câți aflase la venirea lui): 2 specialiști pentru cele gramaticale, 2 pentru matematică (aritmetică, geometrie, astronomie), din aceștia unul va preda și istoria, 1 de științele naturale, 1 de teologie și 3 de limbile latină, franceză și italiană.

Învățământul era întocmit pe 4 clase sau cicluri de câte 3 ani: 1. Un învățământ elementar (primar) și numai la carte, cetire și gramatică grecească, pe urmă «vor începe și cu limba latinească». 2. Un fel de gimnaziu inferior, în care elevii «să aibă destulă cunoștință de limbile greacă și latină, dându-li-se de învățat pe cei mai însemnați din autorii acestor limbi».

După încheierea acestor șase ani, urma: 3. Un gimnaziu superior: dimineața poetica și retorica, cu teme de limba elină și latină, și studiul moralei lui Aristotel, iar după amiază limba franceză sau italiană. 4. Ciclul studiilor superioare (universitare) iar de trei ani, cu aritmetică și geometrie, istorie și geografie, filosofia cu fizica și astronomia, și limbi moderne. Se prevedea în special că matematicile și alte științe, dacă profesorul respectiv nu cunoștea bine limba grecească, se puteau preda într'o altă limbă: latinească, franțuzească sau italienească, adică «în aceea pe care o cunoaște mai bine». Prin aceasta Ipsilante voia să creeze o școală așa ca «cei ce se vor învrednici de apele ei să nu mai fie siliți a căuta setoși alt izvor».

Internatul adăpostea 75 de bursieri, copii privilegiați, dar «lipsiți și săraci» întreținuți de școală. Se primeau și elevi cu plată, solvenți, pentru cei cu dare de mână. Li se da casă, masă și toate cele trebuitoare, precum și îmbrăcăminte «la fel pentru toți» (uniformă), de două ori pe an. Școlarii interni nu vor fi mai mici de 7 ani, nici prea înaintați în vârstă, «mai moi și mai înceți» fiind în stare «să slăbească râvna celorlalți». «Să fie «nobili» adică fii de boieri ce se zic mazili, ori străini săraci și nu țărani, cărora li s'au dat lucrul pământului și păstoria, și li se cuvine grija de acel lucru al pământului și de acea creștere a vitelor. Iar copiii negustorilor și meșterilor, dacă vreunii din ei o doresc, fiind instruiți numai la gramatică, să se scoată apoi din școală și să meargă fiecare la meșteșuguri, pe cari le vor alege părinții lor, câtând la puterea lor trupească»²⁾.

Pentru acești interni privilegiați, ultimul ciclu, cel superior, putea fi făcut numai în doi ani.

Epitropia supraveghia bunul mers al școlii. Doi intendenți sau administratori vor îngriji de hrană și îmbrăcăminte, dând socoteală epitropilor. Se reglementa întreaga activitate a internilor:

«Peste fiecare clasă va fi un efor sau pedagog, bărbat modest și serios». . . Dimineața scularea la ora fixată, mersul la biserică și înapoierea în salele de meditație, unde fiecare cetește în parte până la începerea lecțiilor. Apoi elevii «studiind și con-vorbind între ei, să meargă la masa de obște. Iar după masă, elevii fiecărei clase, adunându-se cu pedagogul lor să vorbească între sine ori să facă un exercițiu serios de întrebare în curs de un ceas și apoi să mediteze fiecare în particular

Gheorghe Lazăr

1879 — 1823

Portret la Colegiul Național

până la vremea ascultării științelor, când adunându-se iarăși, să asculte pe dascălii lor. Iar în Dumineci și sărbători. . . să mediteze asupra științelor pe cari le-au învățat». . . «Dar în acele zile, ori și în mijlocul săptămânii, odată sau de două ori să iasă, cu supraveghetorul lor, ba chiar uneori și cu dascălul lor, la unele locuri de aproape, pentru exerciții corporale». . . După cina comună «care trebuie să fie simplă», «trecând un ceas, în care nu trebuie să vorbească în deșert, ci lucruri serioase, să se adune cu toții în sf. biserică și rugându-se împreună, să meargă fiecare la locuințele sale și să se odihnească în pat, ori de vrea să doarmă, ori ba. Iar acestea toate să le facă la ceasuri anumite, cu clopot. Iar cine vrea, poate să mediteze în pat, o luminare și două candelă fiind aprinse în fiecare casă (cameră) toată noaptea. Și asupra tuturor acestor lucruri să supravegheze

¹⁾ N. Iorga, o. c., 104; Urechia, o. c., I, 38, IV, 54.

²⁾ N. Iorga, o. c., 105, 107; Urechia, o. c., IV, 67 sq.

zisul pedagog, îngrijindu-se de petrecerea și vieța cu cuviință în rândul ucenicilor, în felul arătat. Iar dacă vreunul din ei se va arăta turbulent și stricând buna ordine a celorlalți, pe aceștia să-i mustre, dar nu cu batjocuri și bice, ci în felurile

Ion Eliad Rădulescu

1802 — 1872

Portret în ulei de Sava Henția, la Colegiul Național

de folos pe care pedagogia le expune, trecând dela cele mai ușoare la cele mai grele».

Se prevede ca primirea bursierilor în școală să se facă «prin concurs, și nu prin favoruri sau mijlocirea cuiva, profesorii aprobând, cu frica lui Dumnezeu, pe cei ce vor fi demni». Asemenea și depărtarea din școală să nu se facă din ură. Domnitorul își rezervă dreptul de a aproba primirile și excluderile.

Hrisovul asigură veniturile necesare școlii pentru plata profesorilor și întreținerea bursierilor.

Profesori, în această epocă aflăm pe *Manase Eliad*, fost bursier în Italia, Macedonean, venit la Sf. Sava în 1754 ca profesor de filosofie, servind peste 30 de ani; a fost trimis în Italia și în Germania ca să aducă instrumente pentru școală. Ceilalți profesori erau: Neofit, Teodor, Pantazi și Anastasie, latinul. Un profesor de muzică, Mihalache, «dascăl musicos» e numit în 1784, cu 15 lei lunar și locuință în mănăstire, în două camere, una pentru el și una pentru ucenici. Un pitac domnesc al lui Mih. Suțu ordonă tuturor egumenilor să caute și să trimită câte un copil «cu glas bun» pentru învățătura cântărilor, la Sf. Sava.

Pe lângă «vivliotecarul și purtătorul de grijă ucenicilor» (la școala domnească ot Sf. Sava) Suțu

adauge totodată un «al doilea pedagogos peste ceilalți ucenici ai școlii, care să fie nelipsiți între ei spre a-i povățui a-și învăța matimele, cât și întru a cerceta întru toată vremea pe la odăile lor să vadă a nu lipsi din școală niciunul și a nu se face între ei vreo pricină de gâlceavă». Pentru școală și internatul ei, orânduiește (la 1 Sept. 1785) «dohtor» pe Ioan Manicat.

Nicolae Mavrogheni, care avea mare vornic pe Enăchiță Văcărescu, se ocupă și de școală, numind inspector «nazir» pe Episcopul de Râmnic Filaret. În urma unei manifestații de nemulțumire a internilor dela Sf. Sava, domnitorul dă un pitac prin care admonestează pe școlari: «poruncim tuturor ucenicilor dela școală... să fiți următori și ascultători, mulțămindu-vă cu mila ce vă este orânduită de domnia mea, care să nu o socotiți ca leafă și datorie... ci rânduită spre mângâierea și ajutorul vostru, în vreme ce voi nu slujiți domniei sau altuia, ci înșiși vouă vă slujiți, spre folosul și procopseala voastră... Să fiți sârguitori la învățatură și să arătați rod, pentru că cel nemulțămît și neurmător... pre acela îl vom lipsi și îl vom izgoni». (1786 August 25).

Clădirea școlii domnești dela Sf. Sava, refăcută și înzestrată de Ipsilante, a fost devastată în urma războiului din 1788 dintre Ruși și Austriaci. Mihail Suțu revenit pe tronul Munteniei și găsind palatul domnesc pustiit, poruncește să se repare localul dela Sf. Sava; își mută reședința aici în 1791, iar școala se așează pentru câțva timp, la *Doamna Balașa*. Pe atunci erau dascăli: Grigorie, Daniil și un Gherasim; dar peste câțiva ani, Condica cheltuelilor (din 1797) arată pe următorii profesori plătiți la Școala domnească: Lambru Fotiade, director, Constantin Ion, filosoful, Gheorghe, al treilea dascăl, Iosif Messidox (Român din Cernavoda), Dragnea «ce învață copiii latina» și un «dascăl musicos»¹⁾.

Între elevii lui Lambru Fotiade, afară de câțiva Greci, erau și dintre Români: patru copii ai Postelnicului Nicolae Budișteanu, copiii lui Serghie din Meșova (Român macedonean), trei copii ai Cluceresei Mariei Petreascăi. Apoi Manuil Furca, Toma Nașa (Aromâni), Manuil Voicu, boierii: Dimitrie Ghica, C. Grădișteanu, Gheorghe și Const. Crețulescu, Alex. Comăneanu, Ion Cârlova; Dionisie Fotino (istoricul de mai târziu), un Zamfirachi fiu (sau nepot) al marelui negustor sibirian Const. Pop, Dinicu Golescu, Const. Sc. Câmpineanu, Ulescu, Ion Câmpineanu²⁾.

În 1803 un cutremur dărâmă școala dela Doamna Balașa. Mitropolitul Dositeu Filiti destină mitocul de lângă biserica Măgureanu ca local școlii domnești, iar Vodă Constantin Ipsilanti aprobând propunerea, acordă și suma necesară reparării loca-

¹⁾ N. Iorga, o. c., 118. Urechia, o. c., I, 72.

²⁾ N. Iorga, o. c., 119, 144 sq.

lului și instalării Academiei aici, unde erau « case înalte, cu beciuri și cu deosebite odăi la poartă și cu toate cele trebuincioase, cu îndestulare la toți dascălii i ucenicii străini, pentru ședere, paradosit, pentru cuhnie, pentru slugi și pentru verice, fără de a mai pătimi vreo stenahorie »¹⁾.

În Februarie 1805, după moartea lui Lambru, e numit director și protodidascal, *Constantin Vardalah*, la care au început a învăța carte Eufrosin Poteca și Petrache Poenaru, Barbu Știrbei, Darvari, Const. Crețulescu, Bilciurescu, Gheorghe Greceanu, Alecu Florescu, Niculescu, Ion Grădișteanu, Slătineanu, Merișescu, Hagi-Marcu, Constantin Glogoveanu, Lămotescu, Niculae Goleșcu, Nenovici, Costache Caracaș ș. a.²⁾. Dar războiul dintre anii 1806 și 1812 întrerupe activitatea regulată a școlii, despre care avem puține date, afară de numele dascălilor și ale câtorva elevi.

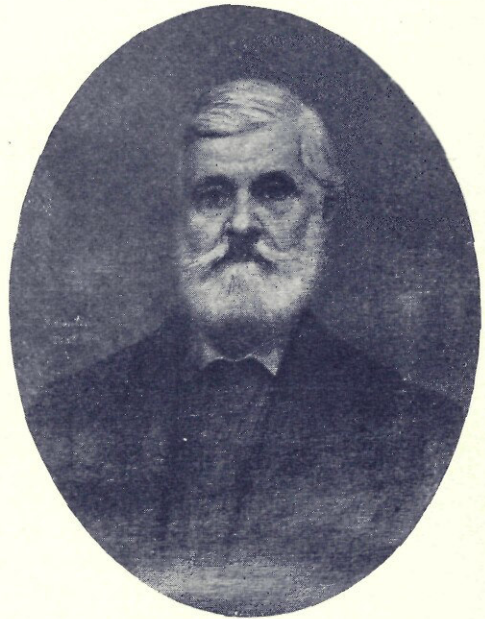
Reforma lui Caragea. Încă dela începutul domniei, Caragea e nevoit a da mai multe hrisoave pentru strângerea veniturilor destinate plății dascălilor, confirmând pe cele anterioare și punând o nouă taxă de 60 parale de cap fiecărui preot sau diacon. Numește profesor de limba franceză pe *F. G. de Laurençon* cu leafă de 150 taleri pe lună și poruncește să se caute și un profesor de limba latină. În Septemvrie 1814 dă hrisevul pentru organizarea școlăilor. Se numește o eforie școlară compusă din patru membri. Școala dela Sf. Sava va avea patru profesori cari vor preda literele (elina și latina) științele și limbile străine, împreună cu istoria și geografia. Școlarii vor da examen de două ori pe an: la 1 Decemvrie și la 1 Aprilie, iar vacanța dela 15 Iulie la 15 August³⁾. Se așează și un medic plătit de gimnaziu « spre a căuta gratuit pe îmbolnăviții dintr'însul profesori și elevi ». Ia măsuri ca mitocul mitropoliei dela Măgureanu să rămână « nestrămutat » pentru școala domnească « până se va îndeletnici dregerea școlii ot Sf. Sava ». Din raportul marelui logofăt Gheorghe Filipescu aflăm că vechiul local din Mst. Sf. Sava era ocupat de diferiți oameni străini de școală; astfel Starostele Croitorilor ținea 9 încăperi, becerul (pivnicerul) ocupa 6, medelnicerul Manole cu soacră-sa, 13, Costache Filipopolitul, capuchehaia la Nicopol ocupa tot 13 încăperi, diferiți meseriași și oameni scăpătați, alte 16, în total 57 de încăperi și grajdurile, prinse pe nedrept în dauna școlii. Caragea Vodă, pe baza acestui raport, hotărăște ca toți aceștia, afară de cei scăpătați, să plătească chirie ce se va face venit școlii.

Acum școala avea în frunte pe Neofit Duca⁴⁾. În 1816 se adaugă un « dascăl nomicos » profesor de drept, numindu-se marele Clucer Nestor, boier român.

Odată cu această reorganizare a școlii, se pri-menește și Eforia. Se numesc Efori, pe lângă Mitropolitul Nectarie, și boierii români, marele ban Const. Filipescu, marele ban Grigore Brâncoveanu, fostul mare vornic Constantin Bălăceanu și marele Postelnic care va fi în activitate.

Reforma aducea și unele modificări în mersul școlii: data celor două examene se schimbă: întâiul în miercurea mare înainte de Paști și al doilea la 15 Septemvrie și « de aci în colo *repausul și recreațiunea urmează pentru profesori și elevi în tot cursul lunei culesului viilor, până la 15 Octomvrie* ».

O poruncă din August 1816 numește ca dascăl de limba franceză pe Munier, care va preda și limba latină până la numirea unui specialist, însă în Octomvrie 1816 este numit dascăl de limba latinească *Ladislau Erdeliotul* (Ardeleanu), la propunerea Eforiei: « această limbă este de mare trebuință a se alătura pe lângă cea elinească pentru mai bună înlesnire a ucenicilor la tălmăcire, mai vârtos că acest dascăl fiind din părțile Transilvaniei are știință și de cea românească cu care nu puțin ajutor poate da ucenicilor... precum și la limba franțuzească, de vreme ce celălalt dascăl franțuz, nu poate să tălmăcească ucenicilor, neștiind altă limbă ».

Profesorul Simeon Marcovici

1802 — 1877

Portret în ulei de Sava Henția, la Colegiul Național

Numărul elevilor școlii era de « peste 320 », așa că nu mai aveau loc în clase; de aceea domnitorul autoriză Eforia să se ocupe cu mărirea a « patru odăi dela poartă » și așezarea a opt dascăli grămățici.

¹⁾ Urechia, o. c., I, 85.

²⁾ N. Iorga, o. c., 149.

³⁾ Urechia, I, 102.

⁴⁾ N. Bănescu, o. c., 12; N. Iorga, o. c., 156.

Se vede că această stare nu ține mult, căci curând școala trece prin grele încercări. Numeroase intrigi pornesc chiar din sânul dascălilor greci. Se provoacă un mare scandal: Neofit Duca e bătut de un elev, așa de rău, încât e nevoit să zacă la pat mai multă vreme. Zadarnic dascălul se plânge la Patriarhie și domnitorului, căci spiritele nu se liniștesc. Având de luptat acum tot mai mult și cu indiferența boierimii românești, Duca demisionează în Ianuarie 1818. Se încearcă o nouă îndreptare a lucrurilor și la 9 Febr. 1818 se redeschid cursurile prin cuvântarea noului « protodascal » Veniamin din Lesbos. Curând, în urma raportului Banului Brâncoveanu se dă la iveală nu numai lipsa de capacitate a lui Veniamin, care a înșelat toate așteptările, dar și purtarea lui nedemnă e arătată ca o pricină a tuturor neorânduinelor. Ca urmare, Veniamin e alungat din țară în Octomvrie 1818¹⁾. Nici ceilalți dascăli nu mai pot ține cursurile. La chemarea lor, nu mai răspundeau nici școlarii; aceștia fugiră să asculte pe Gheorghe Lazăr, la Sf. Sava. Școala grecească rămasă în localul dela Schitu Măgureanu, cu cel din urmă al ei director, Dimitrie Ștefanopolitul (și dascălii Commita, Canela și Vardala), abia mai dă semne de viață, până în Martie 1821, când își încetează pentru totdeauna orice activitate.

II. ȘCOALA NAȚIONALĂ

1. Epoca lui Gheorghe Lazăr și a lui Eliad (1818—1830).

Un puternic « duh național » cuprinsese boierimea românească dela începutul veacului al XIX-lea. Dreptul la viață al limbii românești se impunea tot mai mult și acum trebuia să cucerească și școala. Printr'o « binecuvântată întâmplare » trăia, de câțeva vreme, din 1816, printre boierii bucureșteni, ca profesor particular al copiilor lor, fugit din Ardeal, eroul purtător al celui mai aprig suflet românesc, mândru și dârz, care prin vorba și prin cultura lui, se afirma ca dascălul providențial al neamului: Acesta era *Gheorghe Lazăr*. În marea lui voință de a-și realiza gândul, a prins alături de el pe boierii români din Eforie, cari devin înșiși cei mai buni susținători ai învățământului național²⁾. Prin anaforaia din 10 Decemvrie 1817 eforii cer să se orânduiască învățători români în toate orașele din cele 12 județe; școlarii cei buni puteau veni la Școala cea mare din București ca să-și termine

învățătura, iar la vechea școală de românește și slavonește dela Sf. Gheorghe să se adauge un al treilea dascăl, care să predea, dimineața aritmetica și geometria, dar după amiază să facă măsurători de pământ cu elevii în jurul Bucureștilor. De sigur că pentru acest al treilea dascăl, eforii aveau în vedere pe « inginerul » Gheorghe Lazăr. La 15 Decemvrie, Vodă Caragea întărește propunerea boierilor. Dar școala, așa cum se proiectase, nu putea mulțumi nici pe boieri și nici mai ales pe Lazăr, ai cărui elevi ar fi trebuit să depună examen la școala grecească înaintea dascălilor de acolo. Curând, școala românească de sine stătătoare se impune.

Anaforaia Eforiei din 6 Martie 1818 este adevăratul act de întemeiere a școlii naționale dela Sf. Sava¹⁾.

« Prea înălțate Doamne, După luminata porunca Măriei Tale ce s'a dat la anaforaia dumnealor boierilor orânduiriți a face alegerea dascălilor încă dela 15 ale trecutei luni Decemvrie cu leatul 1817, prin care am fost rugat pe Înălțimea ta, ca pe lângă celelalte să i se dea voie să întocmească școala românească cu dascăli iscusiți și epistimoniki (de științe) spre a se putea îndeltnici și această învățatură, atât la cele bisericești, cât și la cele filosoficești, precum au și celelalte limbi, la care următori aflându-ne, n'am încetat cercetând, ca să găsim pe vreunii din dascălii români cari să aibă această știință și să poată învăța pre ucenici chiar în limba noastră cea românească și altul mai destoinic n'am putut găsi fără pe un Lazăr, inginer, ce a venit acum de curând din părțile Transilvaniei, aici într'acest pământ, pe carele mai întâi l-am cercat ca să vedem la cari învățaturi poate fi destoinic a le învăța, și măcar că numitul dede făgăduială că la orice meșteșug filosoficesc este destoinic, dar mai întâi zice ca să le tâlmăcească din limba latinească pe cea românească și apoi să le porodosească ucenicilor; ci fiindcă acum mai întâi neavând nici ucenici destoinici de aceste meșteșuguri, am chibzuit ca deocamdată să se orânduiască numitul dascăl a paradosi aritmetica cu geografia istoricească pe harte și apoi geometria teoretică și geometria practică, dimpreună cu geomesia practică, cu care intrând în tocmeală s'a mulțumit pe an cu taleri 3500 fără să i se mai dea altcevaș pentru ale mâncării sau altele, i taleri 1200 unui popă Pavel, ce-l cere numitul, ajutor pe lângă dânsul, la ale gramaticii. Și fiindcă această școală am găsit cu cale să se așeze în Mănăstirea Sf. Sava, în niște odăi ce sunt la altarul bisericii, unde a fost mai 'nainte școală elinească, în care odăi fiindcă se află niște cărătași nemți, cu ordinul egumenului mănăstirii, care fiind supuse și la oarecare stricăciune, rugăm pe Înălțimea Ta, ca despre o parte să se dea luminată poruncă a Înălțimii Tale, mai întâi a se pune această învățatură în lucrare, făcându-se și într'adins pitacul Măriei Tale, către egumenul mănăstirii a scoate pe acei Nemți din aceste odăi și apoi să avem luminată poruncă ca mai în vreme să putem pune a le meremetisi spre a așeza și a pune la orânduială această școală românească. 1818, Martie 6. (Semnați): Nectarie Mitropolit, Gr. Ghica, Const. Bălăceanu, Alexandru Mavrocordat, Iordache Goleșcu ».

¹⁾ N. Bănescu, o. c., 15 sq.

²⁾ N. Iorga, *Cel dintâiu învățator de ideal național*, Gheorghe Lazăr, Buc., 1916.

G. Bogdan-Duică și G. Popa-Lisseanu, *Vieața și opera lui Gheorghe Lazăr*, Buc., 1924.

G. Bogdan-Duică, *Gheorghe Lazăr*, Buc., 1924.

I. Georgescu, *Gheorghe Lazăr*, Sibiu 1923.

¹⁾ Urechia, o. c., IV, 198.

Vodă Caragea întărește această anafora prin hrisovul din 24 Martie 1818.

Astfel se așează Gheorghe Lazăr în chiliile dela mănăstirea Sf. Sava după ce prin porunca domnească au fost alungați caretașii (« căruțașii sau fierarii ») nemți ce le ocupau.

Nu fără înverșunată opoziție din partea vechilor dascăli a ieșit Lazăr biruitor. Deși Veniamin, dascălul grec, striga sus și tare înaintea Divanului, că « filosofie în românește nu se poate », Lazăr « dovedia în fiecare zi că se poate ». În adevăr, « acest om încă tânăr, oacheș, cu ochii negri focoși, aspru în graiu, fanatic în credință, se descoperi un mare cuvântător, cum nu mai avuse neamul până atunci pentru asemenea lucruri. Adevăruri înalte se desfăceau ca prin farmec de pe buzele lui și cuce-reau. Faima-i merse repede în orașul întreg și chiliile se umplură de ascultători neașteptați »¹⁾.

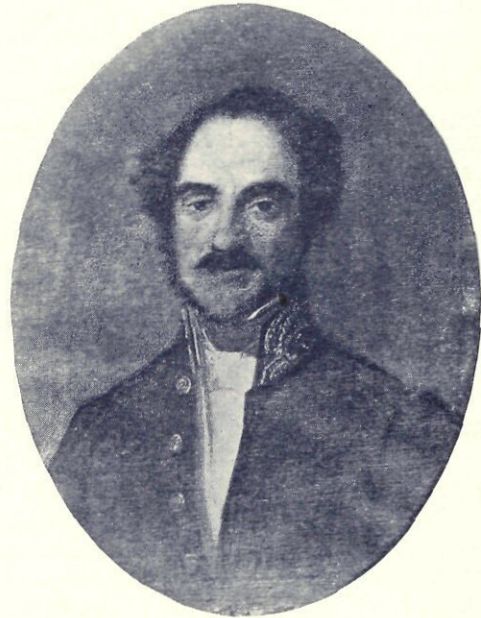
Din primăvară până 'n toamnă, Lazăr își pregătise materialul lucrând, scriind, traducând ca să fie gata la începerea cursurilor. Școala se deschide în August 1818. În « Inștiințarea » tipărită atunci, către « de toată cinstea vrednica tinerime » Lazăr arată foloasele învățământului național: « Patriei nu-i poate fi tot una măcar ce fel de creștere vor primi mădularele următoare ». Acum când toate popoarele « se află bine împodobite cu școli mari și Academii de științe strălucitoare chiar în limbile lor, pentru procopsirea tinerilor... cu rușine vine unui popor și neam ce este așa vechiu, așa vestit, proslăvit și înzestrat cu toate rodurile pământului, precum și cu toate darurile duhovnicești, cu un cuvânt, neam împărătesc... să nu aibă și el-o școală mai de treabă, o Academie cu știință, chiar în limba maicii sale, ci să se lase mai slab, mai scăzut și mai batjocorit decât toate celelalte limbi și popoară ale feții pământului ». Chiamă pe tineri să vie « toți de toate părțile și de toată starea la izvorul tămăduirii, la muzeul înfloririi ». « Vremea trece iute, nu se mai întoarce, ne fură și anii vieții cu sine și noi rămânem toți lipsiți și neciopliți; pentru aceea, grăbiți-vă, nu întârziati a vă arăta și a vă trece la condica școllei ». Aici Lazăr dă planul organizării întregului învățământ, care era împărțit în patru tagme sau cicluri, dela cele mai elementare până la cele mai înalte filosoficești și juridicești. Inștiințarea se încheie:

« Cu blagoslovenia prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit Kiriu Kir Nectarie, s'au dat întru întemeierea Școllei dela Biserica Sfântului Savva, prin al dumneavoastră prea plecatul și gata spre slujbă: *Lazăr* »²⁾.

Cei dintâi profesori ai Academiei românești au fost: *Gheorghe Lazăr*, care predă matematică și filosofie; *Popa Pavel*, care i se dase ca ajutor lui

Lazăr încă din primăvară, predă mai întâi « cele gramaticești » cum spunea hrisovul, apoi toate cele prevăzute în prima tagmă, *Eufrosin Poteca*, profesor de geografie, pe lângă Lazăr, fusese profesor la școala grecească la începători; *Ion Eliad* încă tânăr de tot, tot ca ajutor al lui Lazăr, predă aritmetică și geometrie; *Ladislau Erdeli* dela școala grecească, propunea limba latină și limba franceză, apoi din filosofie, logica, lăsându-i lui Lazăr, din această disciplină metafizica, și în sfârșit Arhimandritul *Grigore Râmniceanu* pentru religie (teologie).

Cei dintâi elevi ai lui Lazăr, fugiți dela școala grecească, vreo 20, au fost viitorii profesori: Ion

Profesorul George Ioanid

? — 1888

Portret în ulei de Sava Henția, la Colegiul Național

Eliade, Eufrosin Poteca, Ion Pandeli, Simion Marcovici, Costache Moroiu și Petrache Poenaru, apoi Nănescu, Teodor Palade, Mănescu Răducanu, Daniil Tomescu¹⁾.

Din August 1818 și până în 1823, deci cinci ani școlari consecutivi a durat școala lui Gheor-

¹⁾ Eliade mai numește pe Cernovodeni, Orești, Darvari, Merișești, Stefanopoli, Crâsnari, Mălinești. Sunt citați tot ca elevi ai lui Lazăr și Mihail Drăghiceanu (din Târgoviște). Gheorghe Ioanid, profesorul, Ion Palama, vestitul Grigore Pleșoianu, profesorul; Christian Tell, Scarlat Rosetti. Poteca amintește și pe Dănică, Iosif Kinopsi și Gheorghe al Ișlicăresei. Pe lângă aceștia trebuie să mai adăugim și pe cei șase bursieri moldoveni trimiși aici de Mitropolitul Veniamin. Se citează între școlarii lui Lazăr și Anton Pann, Marin Serghiescu. (Vezi și G. B. Duică, o. c., 106 sq.).

¹⁾ Iorga N., o. c., 56, 73.

²⁾ G. B. Duică și Popa-Lisseanu, o. c., 21.

ghe Lazăr, cu o întrerupere în timpul revoluției lui Tudor Vladimirescu. Când acesta s'a așezat la Cotroceni, lângă București, Lazăr se duce la dânsul, ba doarme și câteva nopți la el în cort. Iși duce acolo și elevii, ajutându-i lui Tudor să-și așeze și să-și îndrepteze tunurile.

Profesorul Costache Aristia
1800 — 1880

Portret în ulei de Sava Henția, la Colegiul Național

Din vremea care a urmat revoluției, avem puține date.

Prin discursul său din 30 Iulie 1822, Lazăr salută urcarea pe tron a Banului Grigorie Ghica și vorbește cu mult patriotism despre soarta țării căzută în timpul din urmă în « ghiarele feciorilor de șopârlă ».

Din anul 1822 este și minunatul Apel al lui Lazăr, la subscrierea pentru publicarea unui curs de matematică. Amintește despre întemeierea școlii românești sub Vodă Caragea și de boierii cari « cu cuget unit și cu braț puternic părintesc au așezat și au deschis Școala Academicească în București la Sf. Sava, de fel de științe filosofice și matematicesti, chiar în limba Patriei, ca cu atât mai cu înlesnire să poată tinerimea păși către tronul Minervei, în care școală academicească măcar și într'această scurtă scurgere de vreme și cu atâtea viscole câte au pătimit, nu puțin rod s'a făcut până acuma, precum se vede în faptă, și de nu se întâmplau iuțile vremi jigodioase, de parte era să ajungă »¹⁾.

Curând însă, Lazăr se îmbolnăvește greu. Se

mută dela Sf. Sava într'o căsuță din Târgul-de-Afară « în față cu locul pe care apoi Eliad îl cumpără pentru locuința și tipografia sa și care e cuprins în « Grădina Eliad ». Prevăzându-și sfârșitul, Lazăr scrie la ai săi ca să vină să-l ducă acasă, iar în Iulie 1823 pleacă însoțit de fratele său Oanea, într'o căruță, îndreptându-se spre Turnu-Roșu. Ajuns în Avrig, după ce a mai zăcut vreo două luni, moare la 17 Septembrie. « Bolnavul fusese iertat de suferință, dar ceea ce lăsase în urmă, sufletul său de credință și de energie, de spornic lucru pentru neam, înfiora sute de piepturi tinere »¹⁾.

Încă din timpul boalei lui Lazăr, cel mai credincios elev și apoi vrednic al lui ajutor, *Ion Eliad*, așezat la Sf. Sava, ia conducerea școlii. « Fără a fi numit de nicio autoritate, fără a fi invitat de nimeni », spune însuși Eliad, « singur îmi dădui misiunea spre a continua fapta lui Lazăr abia începută ».

Vremile grele amenință din nou școala în existența ei. Grecii ridică iar capul, fără altă izbândă însă, decât închiderea pe câțiva vreme a școlii dela Sf. Sava, socotită drept « cuib al Dracului, unde dascălul Lazăr a clocit ouăle Satanei »; a scăpat numai cu sprijinul lui Vodă Ghica și al boierilor. Un examen în fața divanului și a domnului constată progresul școlarilor la cursul de filosofie, de matematică și de legi.

Cei dintâi profesori alături de Eliad au fost: Daniil Tomescu, care a introdus prima oară metoda lancasterian în învățământul primar și după moartea acestuia, Teodor Paladi. Pentru gramatică, e chemat ardeleanul Ion Pop.

În 1824—25 bugetul prevede ca profesori pe Ion Eliad și Răducanu-Măinescu cu câte 1200 lei anual, precum și pe medicul școlilor Panaiotache.

Eliad ne dă numele primilor lui elevi din această perioadă: Doi frați Tell; frații profesorului Ion Pop, Stanciu Căpățineanu, Grigore Pleșoianu, Jianu, Simonide, Mălureanu, Gh. Cristurian, N. Russetu, Mihăescu, mai toți viitori profesori. Adăugim aici și pe Alecu Basarabescu (tatăl literatului)²⁾

Anul 1825 aduce o frumoasă înnoire a corpului didactic dela Sf. Sava. Pe lângă Ion Eliad, trecut cu 1500 lei pe an, « seama școlilor » ne mai arată ca profesori bugetari pe tinerii întorși de curând din străinătate: *Eufrosin Poteca*, profesor de filosofie, dela 1 Iunie 1825, *Costache Moroiu* (sin Popa Dumitru) cu 250 lei pe lună, și *Ion Pandeli*, inginerul, cu 1500 lei pe an, dela 1 Septembrie. Eufrosin Poteca ia conducerea școlii, Eliad rămânând deocamdată numai profesor, până prin 1828

¹⁾ N. Iorga, *o. c.*, 89 sq.

²⁾ Menționat cu îndoială de G. B. Duică (*o. c.*, p. 111) ca elev al lui Lazăr, îl găsim în matricola anului 1832 ca elev în clasul 3-lea la Sf. Sava, vârsta: 14 ani, deci născut în 1818, va fi audiat pe Eliade.

¹⁾ G. B. Duică și Popa-Lisseanu, *o. c.*, 26.

când se dedică exclusiv activității sale literare, organizându-și și tipografia.

Încă din 1823, armata turcească de ocupație își făcuse la Sf. Sava depozitele ei de orz și porumb. Când s'au mai liniștit lucrurile și se părea că școala pornește cu puteri nouă pe drumuri sigure, vine războiul ruso-turc și o grozavă epidemie de holeră. La Sf. Sava se așează oastea de ocupație și un spital militar.

În 1828 școala e închisă.

2. *Epoca Regulamentului Organic* (1830—1847). Kisseleff este adevăratul organizator al școalelor naționale. Nu mult după instalarea lui ca guvernator al Principatelor, la 21 Iulie 1830 poruncește «ca fără multă prelungire să se deschidă negreșit școala obștească», orânduind pentru aceasta deocamdată loc la Hanul Șerban Vodă ¹⁾ «până va veni vremea a se slobozi școala dela Sf. Sava». Bugetul pe 1830 (dela 1 April la 31 Dec.) prevede sumele necesare pentru repararea odăilor și alte cheltueli mărunte necesare la instalarea școalei, iar pentru corpul didactic următoarele lefi pe nouă luni: 3000 lei profesorului Simion Marcovici, câte 2000 lui Poteca și Moroiu, câte 1250 lui Isif Genilie și Ion Pop, iar lui Gh. Pop 600 lei.

În 1831 se găesc la cheltuieli sumele pentru reinstalarea școalei la Sf. Sava și anume 30.000 lei dați cu porunca Eforiei în primirea lui Hartin «Arhitectorului» ²⁾. Se prevăd și alte cheltueli mărunte pentru mobilier și material didactic.

Corpul didactic se completează cu George Ioanid, Alecu Pop și Nenovici (de l. slavonă, venit dela Școala dela Sf. Gheorghe).

Școala n'a putut însă funcționa regulat nici în anul școlar 1830—31, pentru că în 12 August 1831 când Kisseleff cere Eforiei să-i arate starea școalelor, i se răspunde, la 24 Sept. 1831, că școalele abia deschise au trebuit să fie din nou suspendate din cauza epidemiei de holeră — așa că abia de curând au reînceput (8 Sept.) — școala primară și «școala Centrală» ³⁾, iar cursul complementar va începe în Noemvrie.

În toamna anului 1831 se întemeiază primele școale primare în orașele de căpetenie din județe. La cererea Eforiei, profesorii Școalei Naționale recomandă pe cei dintâi învățători. Pentru pregătirea acestora, în urma raportului consiliului profesoral dela Sf. Sava, Eforia hotărăște că pentru candidații de învățători «se va face în Școala Națională din București, un curs normal... care curs nu va ținea mai mult de trei luni». Acest curs

normal începe la 1 Noemvrie 1831, sub conducerea profesorului Gheorghe Pop.

În preajma mutării Colegiului în vechiul local din Mănăstirea Sf. Sava (Noemvrie 1831) profesorii Eufrosin Poteca, Ioan Pop, Gh. Ioanid, Gh. Pop și C. Moroiu, cer, prin raportul lor din 9 Dec. 1831, să se publice Programă învățăturilor ce se vor preda în școală. Această programă cuprinde: 1. Metodul lui Lancaster; 2. Gramatica românească; 3. Geografia; 4. Limba grecească veche și nouă; 5. *Limba franceză*; 6. Limba slavonească; 7. Aritmetica; 8. Istoria universală ¹⁾; 9. Caligrafia; 10. Pravila.

Un însemnat moment în istoria învățământului nostru, legat de Colegiul Sf. Sava, este introducerea oficială a limbii franceze între obiectele de studiu; îi zicem «oficială» pentru că am constatat-o și sub Gheorghe Lazăr (cu Ladislau Erdeliotul), sub Caragea cu De Laurençon, și mai înainte chiar; de acum însă rămâne pentru totdeauna ²⁾. În adevăr, profesorii Colegiului Na-

¹⁾ E. Poteca arată Eforiei printr'un raport că «nu poate isprăvi Istoria Sfântă și Istoria neamurilor de obște ale lumii într'un singur an». De asemenea își exprimă părerea de rău că s'a scos filosofia, în care scop el însuși a tipărit o carte de logică și etică la Buda.

²⁾ Când s'au împlinit o sută de ani dela acest eveniment, în anul 1931, Martie 25, s'a așezat o placă comemorativă, de

Petrache Poenaru, Director 1832 — 1848
Tabloul în ulei de Henția, la Academia Română

marmoră, în noua aripă a Colegiului Național Sf. Sava. Cu acea ocaziune, Comitetul de inițiativă a organizat o serbare la școală și la Ateneul Român, în aceeași zi. Ministrul Franței, d-l Puaux, prin prezența și cuvântul său entusiast a dat acestei comemorări o deosebită înălțare.

¹⁾ Pe locul unde e astăzi Palatul Băncii Naționale.

²⁾ «din taleri 44.800 ce au tocmit prin contract, meremeturile dela Școala ot St. Sava». (Urechia, o. c., IV, 239 sq.).

³⁾ În 1831, când s'au înființat și alte școale în țară, cea dela București devine «Școala Centrală», numită așa în anul 1831—32 pe scurt timp.

țional prin raportul din 22 Decembrie 1831 arată Eforiei însemnătatea studiului limbii franceze și recomandă, pentru școlarii înaintați pe *Simeon Marcovici*, iar pentru cei începători pe *Ioan Pop* «acum când» spun ei, «putem scrie pe frontispiciul școlii: «Cine nu știe franțuzește, să nu intre»¹⁾.

Marcovici și Ioan Pop predau limba franceză până în 1833, când începe seria profesorilor francezi, la care se adaugă Costache Aristia, pentru câțiva vreme, la clasele începătoare.

Cu *Vaillant, Gros, Languillon*, de acum o sută de ani, urmați de *Théot, Jobin, Machizot, Buvetot, Bouzenot, Monty, Ulysse de Marsillac, Roques* și *Raoul de Pontbriant*, se înseamnă, până după 1864, lanțul neîntrerupt al profesorilor francezi, cari de pe catedra Colegiului Național Sf. Sava, odată cu disciplina ce o predau, au adus și marele suflet al nației din care făceau parte. Opera lor s'a înfrățit cu aceea a scriitorilor și a patrioților români, elevii lor, cari la jumătatea veacului trecut caracterizează epoca clasică de afirmare și redeştere națională, în toate domeniile vieții noastre sociale. Și aceasta n'a fost fără luptă.

Vaillant, venit în țară prin 1829 ca preceptor în familia Marelui Ban Iordache Filipescu, capătă voia să deschidă un curs privat de limba franceză la Sf. Sava. La 1 Mai 1832 e numit șef al Pensionului din Sf. Sava. Cum însă Vaillant nu se mulțumește numai cu administrarea Internatului și cu acel curs liber de limba franceză, ci se încearcă a organiza predarea și a celorlalte materii în franțuzește, întâmpină dintr'odată opoziția profesorilor și a Eforiei școlilor. Directorul Petrache Poenaru îi trimite o adresă energică anunțându-l că «dacă vrea să organizeze Pensionul pe alte baze, își poate întocmi un pension oriunde în altă parte, dar nu în Colegiul Sf. Sava», iar Eforia școlilor publică în *Gazeta Oficială* (din 11 Mai 1833), următoarea înștiințare: «In *Curierul Românesc* Nr. 12 s'a văzut că d-l Vaillant, șeful Pensionului, dă în cunoștința obștească, că a hotărât să tragă pe școlarii pensionari din clasurile publice și să le dea învățătura numai în lăuntru în Pension, după un plan închipuit de dumnealui, și alăturat într'acel număr al *Curierului*. Aceasta nefiind prin știrea Eforiei și fiind cu totul împotriva așezământurilor întocmite pentru acest pension, se dă acum de către Eforie în cunoștința publicului că pensionul din Sf. Sava rămâne și de acum înainte tot sub aceleași reguli sub care s'au așezat până acum, și școlarii pensionari își vor urma învățăturile în Școala Națională». Deși «duhul franțuzesc» era prea puternic, susținut și de boierii, cari natural erau de partea lui Vaillant, totuși profesorii, recunoscând locul și dreptul limbii franceze, au triumfat în lupta pentru men-

ținerea limbii naționale în școală. Lui Vaillant i se ia din mână conducerea directă a Internatului, numindu-se acolo ca Censor, profesorul Gh. Pop (la 19 Iunie 1833). Peste doi ani, Vaillant propune să predea «retorica franțuzească», dar Eforul Știrbei respinge cererea. «Atunci profesorul francez, scriitor el însuși, care a însemnat o adevărată epocă de progres, de întărire a cunoașterii limbii franceze aici la noi, el, cel mai prețuit dascăl al lui Ion Ghica, al lui Grigorie Alexandrescu și al lui Nicolae Bălcescu, se vede redus în cele din urmă, a-și mărgini activitatea la desvoltarea pensionului francez de fete, al d-nei Vaillant»¹⁾.

Cu noua oblaudire a Regulamentului Organic, trebuia, de sigur, întărită și conducerea școlii. La 25 Nov. profesorii Poteca, Marcovici, Ioan Pop, Genilie, C. Moroșu, G. Ioanid, G. Pop și Alex. Pop, cer Eforiei să se aleagă dintre ei «dintre profesorii români curați, un director al școlii». Se vede că Eufrosin Poteca, director din 1825, nu mai putea rămâne; încă dela 5 Sept. 1832 el anunță că se retrage.²⁾ Kisseleff intervine la Eptropia de Râmnic ca să i se dea lui Poteca un loc vacant de Egumen, ca o dreaptă recunoaștere a serviciilor aduse școlii, acum când vârsta înaintată nu-i mai permite a-și îndeplini însărcinările. E trimis Egumen la Mst. Motrul. Câtva timp școala rămâne pe seama vechilor dascăli.

Lui *Petrache Poenaru*, nu de mult întors dela studii, din Apus, i se încredințează conducerea școlilor, la 1 Martie 1832. Venirea lui în fruntea învățământului însemnează o epocă nouă. Ca director al școlilor, având a se ocupa totodată de întregul învățământ din țară, apoi ca membru al Eforiei școlilor, Petrache Poenaru, vreme de aproape patru decenii, este mereu în fruntea operei de organizare a învățământului.

Cea mai veche matricolă ce posedăm este din 1832. Din ea luăm prețioase date.

Condica cuprinde pagini rezervate fiecărui profesor cu materia ce posedă și școlarii ce-l audiază, așezați în ordinea înscrierii, sub următoarele rubrici: numărul curent, luna, ziua (înscrierii), numele—pronumele, vârsta, profesia (părinților), locul nașterii, nația, corespondentul, locuința. Ultima coloană e «Observația» în care fiecare profesor desparte coloanele ce-i trebuiau d. ex.: lipsirea, urmarea sau silința, gradul învățaturii și purtarea, sau, bunăoară, la gramatică, rubrica Observația cuprinde: etimologie, analis, scriere.

La Sf. Sava erau 7 clase și anume:

Învățătura începătoare (cursul primar) cuprindea numai: «*clasul întâiu*.. prin metoda lancastricesc.. sub d. V. Jorj», cu 172 elevi,

¹⁾ N. Iorga, o. c., 244. Despre asta și Urechia, o. c., I, 165, II, 110.

²⁾ E. Poteca a lăsat un fond pentru acordare de burse la Sf. Sava și cari s'au servit până acum vreo două decenii.

¹⁾ N. Iorga, o. c., 194. Urechia, o. c., I, 145.

și « clasul al doilea de învățatura începătoare prin metoda lancastricesc, sub d. G. Pop », care avea 259 elevi.

Clasul al 3-lea, umaniore: 1. « Gramatica, sub d. I. Pop », urmau 83 elevi. Intre aceștia este înscris sub Nr. 16 (pag. 38), elevul Bălcescu Nicolae vârsta 13 ani, locul nașterii București; iar sub Nr. 81, Papadonatu Nicolae (Filimon Nicolae)¹⁾ de 13

ani, profesia (tatălui) lipscan. născ. în București, lăcuința Sf. Ilie, Podul Caliții 2367¹⁾. Tot aici găsim pe Basarabescu Alecu 14 ani, 3 logofăt, (menționat între elevii lui Eliad), și pe un Prezan Costache, de 13 ani, lăcuința Antim 1028.

2. Aritmetica, « sub d. G. Pop », 55 elevi, între aceștia cităm pe Ghica Ioan, 16 ani, hatman, Podul Caliții 2336 și pe Zalomit Iancu (12

72.

C. Karaman și Zoroșan sunt
pătri de Brumpeze și J. J.

No.	Nume	Vârsta	Locuință
1.	Râmniceanu Matache	14	Brumpeze prau
2.	Ionescu Grigore	18	
3.	Ghica Ioan	16	Brumpeze
4.	Filipescu Scarlat		
5.	Bălăceanu Costache		
6.	Budișteanu Nicolae	16	Brumpeze prau
7.	Călinescu Alecu	16	Brumpeze
8.	Dragomirescu Sava	25	Brumpeze
9.	Donescu Costandin	17	Brumpeze prau

Pagina 72 din *Matricula anului 1832*: « Catalog de școlarii ce urmează Geometria în clasul al 4-lea... supt d. P. Poenaru »: 1. Râmniceanu Matache, 2. Ionescu Grigore, 3. GHICA IOAN, 4. Filipescu Scarlat, 5. Bălăceanu Costache, 6. Budișteanu Nicolae, 7. Călinescu Alecu, 8. Dragomirescu Sava, 9. Donescu Costandin

¹⁾ În 1832 Papadonat N., e premiat I la aritmetică și accesit la geografie, iar în anul următor găsim pe Papadonat N. (Filimon) în clasa II-a premiat la Geografie și Hronologie; prin Procesul Verbal al Eforiei, din 17 Sept. 1833 este ales între cei cinci « pensionari » sau bursieri ai Colegiului. În 1835—36 este în clasa IV sub numele Donat Niculae (de 16 ani). Donat, este desigur același Papadonat sau Filimon; îi corespunde nu numai vârsta, dar și « starea » ca fiu de « lipscan », cu locuința în Pensionul Sf. Sava ». În 1837—38 același Donat Nicolae (N. Filimon) este în clasa VII-a complimentară trecut în situație « între școlarii ce s'au recomandat pentru silința ce au arătat la unile din învățăturile anului trecut », tot ca « pensionar ». Așa dar N. Filimon a fost (contrar de cum se credea

până acum) elev regulat și încă din cei mai distinși, ai Colegiului Național, în toate clasele și în cursul complementar. Ca o întregire a acestor date, afirmăm că N. Donat, pe care îl constatăm în condica de prezență, ca profesor suplinitor la Sf. Sava în Sept. și Octomvrie 1839 la catedra de limba franceză în cl. I—II în locul lui C. Aristia, este tot Nicolae Filimon scriitorul de mai târziu.

Asupra lui N. Filimon-Papadonat, a se vedea: G. Baiculescu, *N. Filimon, Ciocoi vechi și noi*, Craiova, p. VIII sq.

²⁾ Din coloana cu locuința elevilor se vede că acum 100 de ani încă nu erau strade cu numele lor; adresa casei se însemna cu Mahalaua sau Suburbia și N-rul respectiv. Astfel numărul caselor trecea în unele suburbii peste 2000 sau 3000.

ani, sluger. București. Brezoianu), viitorul profesor.

3. *Caligrafia*, «subt d. Alex. Pop», 137 elevi. Aci sub Nr. 26 găsim iar pe *Bălcescu Nicolae* (12 ani. Pitar, locuia în mahalaua Boteanu Nr. 686).

4. *Geografia* «subt d. Iosif Genilie», 36 elevi.

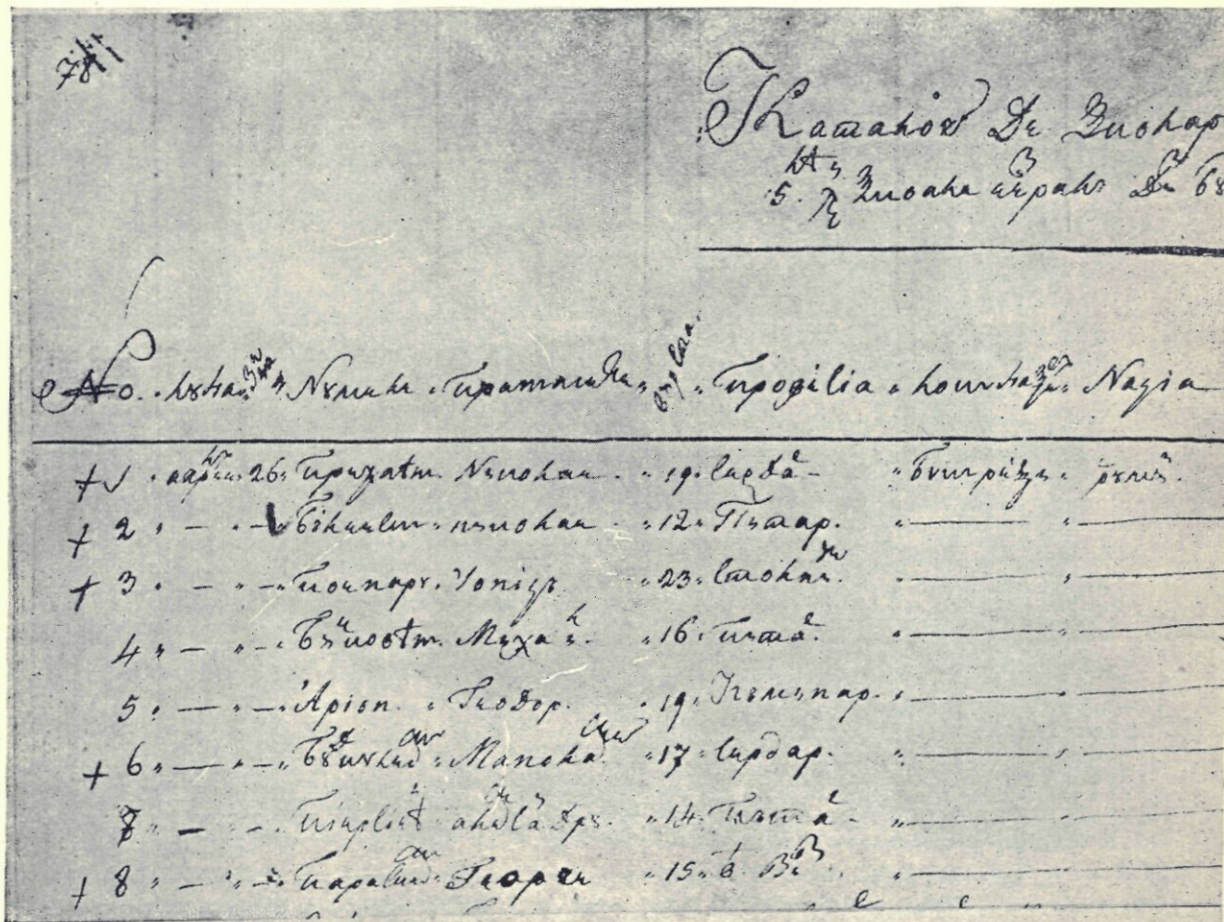
Clasul al 4-lea. 1. *Istoria și compunerea în limba românească*, subt d. Ef. Poteca, 11 elevi.

«*Epistolarium*», București, 1840) (A se vedea facsimilul alăturat).

3. *Limba franceză*, subt d. I. Pop, 31 elevi. *Clasul al 5-lea*. 1. «*Limba franceză*, subt d. *Simion Marcovici*», 38 elevi, între cari: *Bălcescu Nicolae* și fratele său, Costache, apoi *Filipescu Grigore*, *Crețeanu Ion*, *Lahovari Const.* și *Nicolae*, și a.

Urmează în condică alte cataloage:

«*Elinește*, subt d. G. Ioanid», în clasul 5-lea și al 6-lea, 16 elevi.

Pagina 78 din *Matricula anului 1832*, fragment: «Catalog de școlari ce urmează limba franceză în clasul al 5-lea... supt d. S. Marcovici»: 1. Prejbeanu Nicolae, 2. BĂLCESCU NICOLAE, 3. Poenaru Ioniță, 4. Bâtcoveanu Mihail, 5. Arion Teodor, 6. Budculescu Manolache, 7. Presiceanu Alexandru, 8. Paraschivescu Gheorghe... (pe o pagină urmează numele încă a 27 elevi).

2. *Geometria*, subt d. P. Poenaru, urmau 9 elevi și anume: 1. Râmnicianu Matache, 14 ani; 2. Ionescu Grigore, 18 ani; 3. Ghica Ioan (16 ani, hatman, n. București, lăcuința: Podul Caliții, 2336. Gradul învățaturii 1. purtarea: bine); 4. Filipescu Scarlat: (purtarea: de mijloc); 5. Bălăceanu Costache, (Eminence); 6. Budișteanu Nicolae; 7. Călinescu Alecu, 8; Dragomirescu Sava și 9. Donescu Costandin. (Acesta e autorul unui

«*Limba slavonească în clasul al 7-lea*, subt d. N. Nenovici», 8 elevi.

«*Limba rusească*, subt d. M. Cunițchi», 5 elevi.

«*Dreptul țivil al Patriei în clasul al 6-lea și al 7-lea*, subt d. Costache Moroiu», 4 elevi.

«*Limba nemțescă în clasul al 7-lea*, subt d. G. Hill», 3 elevi.

«*Deseniul în clasul al 5-lea, al 6-lea și al 7-lea*,

subt d. Valștein »¹⁾, 63 elevi, între cari figurează iar Ioan Ghica »²⁾.

Așa dar, după datele din cataloage, în 1832, Colegiul avea două clase începătoare: I-a și a II-a, trei clase umane: a III-a, a IV-a și a V-a și două complementare: a VI-a și a VII-a. Bugetul³⁾ prevedea și alte catedre între cari și una de limba turcească; nu s'a ocupat însă din lipsă de titular; de altfel «niciun elev n'a cerut să învețe turcește», spune referatul.

Anul școlar 1831—32 se încheie la sfârșitul lui August, cu examene publice și împărțirea premiilor. În «Cuvânt zis în Școala Națională din Sf. Sava, la examenul public, 28 August 1832»⁴⁾, Petrache Poenaru expune «rodul învățaturii de cinci luni, căci numai dela Aprilie s'au început cursurile în școală după rânduiala cea nouă, fiindcă mai înainte a trebuit să se dea școalelor o întocmire mai temeinică, să se facă meremeturile ce erau trebuincioase după ce s'a primit școala (clădirea) din Sf. Sava». Odată cu «așezarea școalelor pe un baz mai temeinic» amintește de «vrednicul de laudă Român, George Lazăr, doctor de teologie și de legi», de Eliad și elevii lor, «bărbați cari fac cinste neamului». Intre elevii premiați, cităm pe Ion Ghica, cu premiul I la geometrie și accesit (mențiune) la Geografie, Papadonatu Nicolae (N. Filimon), Basarabescu Alecu, Lahovari Niculae, Florescu Iancu, Bălcescu Nicolae.

La raportul Eforiei asupra rezultatului examenelor, Kisseleff răspunde aducând elogiile membrilor Eforiei școalelor (Alex. Filipescu, Ștefan Bălăceanu, Barbu Știrbei), recunoaște devotamentul lui Poenaru și zelul profesorilor Simion Marcovici, Ioan Pop, Iosif Genilie și George Pop⁵⁾.

Internatul, sub direcția lui Vaillant avea 15 elevi, «toți de familie bună».

Anul școlar următor 1832—1833 însemnează iarăși un pas înainte în dezvoltarea învățământului. Deschiderea cursurilor se face cu mare solemnitate, la 17 Oct. în prezența Generalului Kisseleff. Logofătul Dreptății, Alexandru Filipescu, ține o cuvântare în limba franceză, în care după obișnuita închinare residentului rus, de altfel pe deplin îndreptățită, afirmă că «Școalele Naționale s'au așezat pe același temei precum sunt ale neamurilor luminate».

Generalul Kisseleff, a doua zi după vizita făcută la Sf. Sava, trimite o adresă de mulțumire și

pune la dispoziția Eforiei suma de șase mii de lei, din cari să se plătească leafa pe o lună, ca gratificație profesorilor și 800 lei lui Vaillant, șeful pensionului, echivalentul unei luni de întreținere a celor opt bursieri; la 11 elevi distinși la studii le acordă 2200 lei, din cari «li s'au dat cărți, fiind mai de trebuință».

Deși abia în Iulie 1833 Buletinul Gazeta Oficială începe să publice Regulamentul școalelor publice din Țara Românească, învățământul în

400.	am. yovimif J. Pop
200.	am. yovimif P. Apicarian
150.	am. yovimif A. Pop
400.	am. yovimif Ch. Babagevich
400.	am. yovimif I. Genilie
500.	am. yovimif I. Pop
500.	am. yovimif A. Pop
500.	F. Jovimif am. yovimif
400.	am. yovimif I. Hill
600.	am. yovimif P. Poenaru
500.	am. yovimif A. Pop

Fragment din pagina 63 a Condiceii de cheltueli pe 1833, luna August, cu semnăturile, în dreptul salariilor, ale profesorilor: Gh. Pop, ca suplinitor al lui Ion Pop, A. Pop, Sc. Valștein, I. Genilie, Simeon Marcovici, G. Pop, F. Aaron, G. Ioanid, G. Hill, Groos, P. Poenaru.

Colegiul Național se așează încă din toamna anului 1832 conform prevederilor acestui Regulament, în virtutea unei aprobări date de Kisseleff la propunerea Eforiei. Școalele Naționale erau împărțite «în patru ramuri deosebite, adică 1. Școale începătoare; 2. umane; 3. învățături complementare; 4. Cursuri speciale». Clasa IV-a începătoare era numai în București și în Craiova, cursuri complementare și slobode numai la Sf. Sava.

¹⁾ În catalog e scris de secretar Valenștain, profesorul însă semnează, în State și în registrele de prezență, totdeauna Valștain.

²⁾ Ion Ghica citează, colegi cu dânsul la Sf. Sava, ca elevi ai lui Vaillant, și pe C. A. Rosetti și Grigore Alexandrescu (poetul).

³⁾ Însemnare pe scurt de cheltuielile școalelor pe 10 luni: Martie-Dec. 1832. (Urechia, o. c., IV, 255).

⁴⁾ Curierul Românesc, 61/1832 și Urechia, o. c., I, 186.

⁵⁾ Urechia, o. c., I, 191.

Școalele începătoare au acum «patru clasuri de un an fiecare». *Umanioarele* tot «patru clasuri». În clasul întâiu se învață numai «Gramatica românească pe deplin» în 12 lecții pe săptămână, deci câte două pe zi, și «Începuturi de limba franceză», tot așa. Se adăugeau Caligrafia (12 ore) și «deseniul» (6 ore). În cl. II-a se adauge Geografia și Hronologia (6 ore), iar limba română și limba franceză în câte 6 lecții de câte 1½ oră. În cl. III-a se încep Istoria și Aritmetica «rezonată», limbile latină, elină, fără limba română; în cl. IV-a aceleași materii. Limba franceză era în toate clasele. Prin urmare principiul era ca în fiecare clasă să figureze cât mai puține materii, dar să se facă în ore mai multe.

Învățăturile complementare se împărțeau în «trei clasuri», cu Retorica, Istoria literaturii, logica și morala, arheologia, fizica și chimia. Cursurile speciale cuprindeau «legile, matematica aplicată, și agricultura practică», iar Cursurile slobode: geometria, algebra, istoria naturală, «greceasca vorbitoare», slavoneasca și ruseasca.

Condica de plata lefurilor pe 1833 ne dă numele întregului corp didactic, care, pe lângă cei vechi, cuprinde și profesori de curând numiți: *Florian Aaron* de istorie, *G. Hill* de limba latină, *F. Gros*, de «literatura limbii francezești», *Cecirot* de rușește, în locul lui Cunițchi.

Regulamentul, referitor la promoțiile elevilor, prevede că «*Două examene* se vor face pe an, cel dintâi se va face pentru toate școalele cu câteva zile mai înainte de săptămâna mare de lângă Paști», cu aceasta se încheia semestrul I. «Cel de-al doilea se va face pentru Cursurile speciale și pentru învățături complementare în cele de pe urmă 15 zile ale lui *Iulie*; pentru umaniore în luna lui *August* și pentru școalele începătoare în cele dintâi 15 zile ale lui *Septemvrie*» (Art. 175).

«*Gradurile meritului*» sau notările elevilor se vor însemna prin numerele 1, 2, 3 și 4. «Școlarii cari vor avea numărul 4 vor fi datori a rămânea încă un an întreg într'acel clas. Cu toate acestea directorul va putea da voie școlarilor a da examen a doua și a treia oară în vremea hotărîtă dacă va vedea că este pricină binecuvântată», iar «școlarul ce se va lepăda de trei ori dela examen, nu va putea trece la alt clas, cu nici un cuvânt de pricinuire».

Privitor la vacanțe, se păstrează regimul din legiuirile anterioare, o vacanță de 15 zile, pentru toate școalele, la Paști și a doua «va ținea, pentru școalele începătoare, dela 15 Septemvrie până la 15 Octomvrie, în vremea culesului de vii. Pentru școalele umaniore dela 1 de Septemvrie până la 15 Octomvrie și pentru învățături complementare și cursuri speciale, dela 1 August până la 15 Octomvrie». Abia în Iunie 1835 Eforia, prin P. Poenaru, publică înștiințarea (în *Gazeta Oficială* Nr. 20 din 21 Iunie 1835): «Luându-se în băgare

de seamă de către Eforia Școalelor că vremea căldurilor lui Iulie este timpul cel mai potrivit pentru vacanțiile școalelor publice, s'a făcut întocmire de a se încheia de acum înainte cursurile învățăturilor de peste an la sfârșitul lui Iunie...».

Regulamentul prevede că «În Colegiul din Sf. Sava se va așeza, pe seama Statului, un pensionat pentru școlarii cari trebuie să lăcuiască înlăuntru». Internii plăteau 60 de galbeni împărătești pe an; din taxele a 50 de elevi cu plată se puteau întreține alți 10 fără plată. Erau, afară de aceștia, și bursierii sau pensionarii pentru cari se plătea din Casa Școalelor câte 100 de lei pe lună întreținerea. Se adauge că «Pensionul se va așeza deocamdată în partea jumătate a zidirii cei mari din Sf. Sava, unde se fac acum cursurile Colegiului, până se va face o altă zidire în curtea S-tului Sava, mai potrivită cu întinderea cursurilor și cu numărul școlarilor; atunci pensionatul va cuprinde tot trupul zidirii ce se află acum în ființă, care va putea cuprinde până în 200 pensionari». Bursierii se obligau ca după absolvire să fie profesori în școalele naționale vreme de șase ani.

Sunt foarte interesante articolele privitoare la reglementarea vieții interne a pensionatului, care amintesc aceleași dispozițiuni din vechea orânduire a lui Ipsilante. Astfel sunt articole deosebite despre întrebuințarea vremei în pension. Pentru scularea dimineața, pentru ceasurile învățaturii; pentru mâncare, pentru recreație: «Lecțiile de petrecere trebuie să se facă de obște în vremea recreației. Injurăturile sau orice alte vorbe necuviincioase vor fi oprite cu strășnicie; asemenea va fi oprit a se întrebuința între școlari tutunul sau băuturi spirtoase, de a se ceti cărți imorale, de a se întrebuința jocul cărților și altor asemenea, se va depărta încă din conversația școlarilor orice desbateri politică. Școlarii când se vor juca, se vor opri de a arunca cu pietre, se vor păzi de a se sui pe ziduri sau în copaci, de a alerga și a se juca pe scări și pe pâlmaruri, cu bună chibzuire însă li se vor da mijloace de a face exerciții gimnastice, cari le pot întări trupul și-i face îndrăzneți». (Art. 223). Iar *pedepsele să se facă cu dojeniri părintești și cu durere de inimă, iar nu cu mânie și cu strășnicie fără măsură. Nu trebuie să se caute a se poali de tot iuțimea și voiciumea, care este firească la copilărie* (Art. 230).

În schimbul taxei, sau ca urmare a bursei, toți internii, pe lângă întreținere, primeau toată îmbrăcămintea necesară, rufăria și cărțile. Uniforma era obligatorie prin Regulament; elevii aveau un costum de mare ținută: frac, vestă și pantaloni din «postav civit cu șnur galben închis», șapcă, cravată de piele, o mantilă din postavu sero»; cisme și pantofi; de purtare aveau un «spențer», iar vara haine de «anghin». Eforia publică ordinul că «afară din școlarii ce lăcuiesc în arătatul pension, nici un copil altul nu este volnic a purta asemenea

uniformă, iar care din croitori va îndrăzni a lucra asemenea haine, sau aici în București, sau în județe, pentru copii afară din pension, acel croitor va fi pus la ștraf, sau i se va închide prăvălia pe o curgere de vreme mărginită și asemenea cu întinderea vinei sale »¹⁾.

Eforia intervine ori de câte ori purtarea elevilor lăsa de dorit. Astfel în 1839 (Ianuarie 29) Eforia publică în Buletinul Oficial o deciziune motivată de raportul Provisorului care arăta că internii nu se întorc la școală seara, la ceasul hotărât prin biletul de voie: « Spre apărarea acestor neorândueli, Eforia hotărăște să se facă cunoscut tuturor celor ce au copii în Pensionul Colegiului, ca de acum înainte să îngrijească a nu mai da pricină școlarilor de îndărătnicire la învățătură, a nu le ațâța adecă de timpuriu plăcerile de petrecere, ducându-i pe la baluri și mai ales pe la « clupuri », în sfârșit a nu le părtini abaterea dela îndatoririle lor, ci cu un cuvânt să se conformeze toți cu regulile ce s'au așezat ». Cel ce se va abate « să știe că copilul nu i se va mai primi în Pensionat și prin urmare nu va mai avea cuvânt a face nici o reclamație pentru pierderea acestui drept ».

Buletinul Oficial publică o întinsă informație asupra examenelor și serbării dela finele anului școlar: « Joi 7 Sept. 1833 adunându-se în sala Colegiului Sf. Sava înaltul Cliros, boierimea și o mulțime de norod, s'au sărbătorit printr'o solemnitate publică examenul general al școalelor ». După cuvântul Vornicului Știrbei, logofătul instrucției publice, « s'au adus întru cercetare câte doi școlari din fieșcare clas » și « sfârșindu-se examenul, s'au chemat pe nume toți școlarii cei silitori și li s'au împărțit daruri în cărți spre încurajare ». Articolul menționează expoziția de desene: « Trei sute de școlari la deseniu acoperiră pereții sălii de capodoperele lucrărilor lor de peste an: desene topografice și de arhitectură, peisajuri și scene istorice, în sumă nenumărată ». « P. S. Mitropolit dăruiește 1000 de lei pentru elevii sârmani ».

Iată și răsplata pe care Petrache Poenaru o primește dela guvern: « Luând în băgare de seamă râvna și silința cea luminată de care d. Poienaru Provisorul școalelor a dat dovadă prin norocita ispravă ce s'a dobândit cu prilejul examenului celui din urmă, și dorind a-i da o mărturie de a mea mulțămire, i se va da subt numire de gratificație, bileți de exportăția vitelor, pe sumă de două sute galbeni împărătești ». « Iscălit Prezidentul Plenipotent, Kisseleff ». (Buletin Nr. 47, Oct. 1833).

Așa dar permisele de export însemnau o bună gratificație pentru posesorii lor.

Anul școlar 1833—34 aduce o însemnată reformă: *numărul claselor umane se ridică la șase*, în loc de patru, dar schimbarea se face numai din Ianuarie 1834, când s'au trecut de-a-dreptul în

clasa V-a câțiva elevi din cl. III-a, iar în cl. VI-a s'au trecut 24 de elevi din cl. IV-a între cari: Alex. Orescu, Ion Ghica, Dim. Brătianu, Sc. Voinescu, Ion Florescu.

În Octomvrie 1833 vine profesor de Geometrie și Algebră, la cursul I de complementare, *Dimitrie Pavlu*¹⁾ fost bursier al Eforiei la Paris, iar *P. Poenaru* trece la cursurile speciale pentru trigonometria aplicată.

În Decemvrie 1833 este numit al doilea profesor francez: *E. Languillon* cu 400 lei lunar, (pe lângă Gros de mai înainte), iar *Simion Marcovici* rămâne profesor de retorică la cursul complementar.

Profesorul Florian Aaron
și primul « vițe-director al Colegiului Național »
1805 — 1887

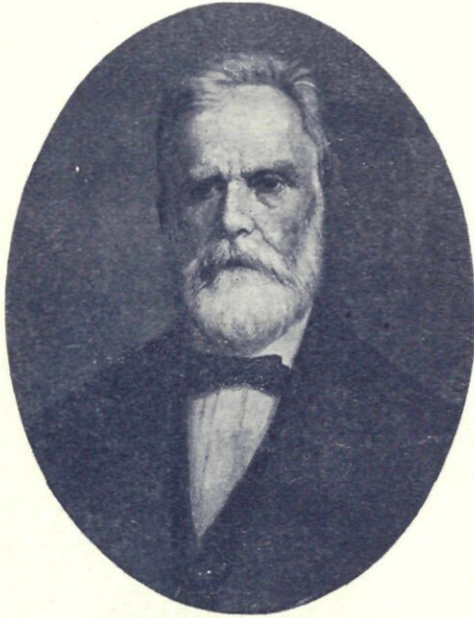
Portret în ulei de Sava Henția, la Colegiul Național

La încheierea anului școlar, în Septemvrie 1834, la Colegiul Național a fost de față însuși Domnitorul Alex. D. Ghica și Marele logofăt al bisericilor: Barbu Știrbei, a ținut cuvântarea solemnă, din care reiese că « Eforia școlară a fost așezată în anul 1831, iar Regulamentul învățăturilor publice în leat 1833 a luat putere de pravilă ». Amintește că « din cărțile cele mai de trebuință, unele s'au tipărit, alte sunt sub tipar și acestea se vor sfârși până la începerea cursurilor: Catișmul, Geografia, Aritmetica, Caligrafia, și Retorica. S'au alcătuit toate dintre profesorii Colegiului

¹⁾ E interesant cum acesta semnează în statele de primirea salariului, mai întâi în grecește: «*Ελαβον Δημήτριος Παύλου*», apoi D. Pavlidis, iar prin 1838 românește: « am primit, Dimitrie Pavel ».

¹⁾ Urechia, o. c., I, 240.

a căror osârdie meritează toată lauda și după scumpă cercetare s'au găsit vrednice de a se tipări prin ajutorul Eforiei și a se da în mâna școlarilor ». Arată organizarea învățământului, cum « un școlar începând abecedarul la o vârstă de șapte ani și urmând regulat clasurile de mai sus arătate, poate

Profesorul August Treboniu Laurianu
1810 — 1881

Portret în ulei de Sava Henția, la Colegiul Național

ieși, în vârstă de 15 sau de 16 ani, deplin la literatura limbilor clasice și a celei naționale, pregătit încă și cu toate celelalte cunoștințe filologice. După aceea încep cursurile complementare și speciale, adică filosofia, legile și matematica. Până acum se află deschise în Colegiul din Sf. Sava dintr'aceste învățături, numai cursul legilor, al algebrei, al geometriei și al trigonometriei, rămânând a se deschide și celelalte treptelnicește ». Ca încheiere, adaugă B. Știrbei: « iar rezultatul cel mare al organizației școalelor de acum este că toate învățăturile se urmează în limba românească. Rezultat neprețuit, care singur poate insufla un caracter național »¹⁾.

Numărul elevilor cari au frecventat Colegiul Național și cele trei școli primare a fost de 890. (La Colegiu erau așa dar 4 clase primare, 6 umane, cursuri complementare și speciale; afară de aceasta mai erau încă două școli primare cu câte 3 clase primare numai, la Sf. Gheorghe Vechi și la Biserica Amzei). În « Pansion » erau acum 48 de interni, din cari 9 bursieri.

Domnitorul, mulțumit de progresul școlii, acordă grade de boierie profesorilor: Petrache

Poenaru, vel Comis, T. Paladi (fost prof.) și S. Marcovici, vel serdari, Aaron Florian, Ioan Pop și G. Ioanid, vel-medelniceri. Gh. Pop, vel sluger.

Cu începerea anului școlar 1834—35, se introduce un registru de prezență a profesorilor: « Registru în care se însemnează venirea sau lipsirea profesorilor Colegiului Sf. Sava, la ceasul hotărât sau mai târziu », cu următoarele mențiuni: « lipsirea, întârzierea, lipsirea cu înștiințare sau fără înștiințare și ieșirea mai înainte de ceas ». Mai târziu, Eforia hotărăște că acest registru « șnuruie sub pecetea Marei logofeții și iscălit de mădularele Eforiei, se va ținea pe masă, în sala de așteptare a profesorilor și într'acest registru fiecare profesor va iscăli, pe rând, unul sub altul, la ceasul predării, mai înainte de a intra în clas ».

În Iunie 1836 Eforia, pentru o mai serioasă selecție a elevilor, statorește « ca examenele să fie serioase, afară de cel « ceremonial » din ziua festivității școlare anuale. Și în adevăr, din 865 de elevi ai Colegiului, au promovat 575, iar 290 au fost declarați repetenți; 33 școlari au luat premiul I, tot atâția premiul al II-lea și 21 accesiți. La serbarea încheierii cursurilor și « împărțirea darurilor » este de față însuși Domnitorul. Intre elevi menționăm pe Bălcescu Nicolae în cursul complementar, Bălăcescu Costache (poetul) în clasa II-a, Donat Nicolae (N. Filimon) în cl. IV-a, apoi Crețescu Al. (viitor profesor), Constantinescu Emanoil (profesorul), Aricescu Costache (scriitorul), Zane Alecu, Florescu Ion (generalul), Zalomit Ion (profesorul) și tot atunci a fost elev Bolintineanu Dimitrie (poetul).

În Octombrie 1836, scriitorul francez St. Marc Girardin « petrecând câteva zile în țara noastră a cercetat diferite așezămături obștești, din cari Colegiul Sf. Sava a tras cu deosebire băgarea de seamă. Preumblându-se în toată zidirea s'a încunoștințat cu deamănuntul dela profesori despre materiile de învățatură și de metoda ce se urmează. Asemenea a vizitat și pensionatul și cercetând mai mulți școlari, a rămas prea mulțumit de prea buna orânduială care se păzește în acest așezământ și despre chipul cu care s'au așezat și se urmează cursurile de învățatură. Bunăvoința și lauda ce a arătat acest învățat atât de deosebit este mărturie de starea cea bună în care se află acest așezământ și va fi un bold puternic atât pentru profesori cât și pentru tinerimea care se consfințește la învățatură »¹⁾.

Iar în N-rul din 7 Dec. același ziar face o dare de seamă asupra serbării Patronului Colegiului: « Vineri seara la 4 Dec. ajunul Praznicului bisericii Sf. Sava, M. S. P. In. nostru Domn, însoțit de tot statul major, a mers la pomenita biserică să asculte slujba de seară. O parte însemnată din cea mai mare nobleță, toți profesorii Colegiului și

¹⁾ Buletin, Gazeta Oficială Nr. 33 din Oct. 1834.

¹⁾ Urechia, o. c., I, 320.

o mulțime de persoane de toate stările s'au aflat față la această ceremonie ».

Insemnăm câteva dispozițiuni de natură regulamentară luate de Eforie în 1837. Printr'o decizie se stabilește ca « la lecțiile ce se predau în toate zilele într'aceiași clas, să fie de acum înainte Joia zi de vacanță, însă numai într'acele săptămâni în care nu va fi vreo sărbătoare care trebuie a se ține, iar de va fi în săptămână vreo sărbătoare, atunci Joia va fi zi de lecție ».

În interesul învățământului, Eforia institue *Conferințele pedagogice* între profesori și *concursurile sau lucrări scrise lunare între elevi*. « Eforia hotărăște, ca odată pe lună, în Duminica cea dintâi a luni, să se facă adunare în sala Colegiului, compunându-se această adunare de mădularele Eforiei și de profesorii clasurilor de umaniore și de complementare » (1837, Ianuarie 15, Nr. 24).

Clasificarea elevilor și împărțirea premiilor se face pe baza lucrărilor scrise (concursurilor) din fiecare materie, odată pe lună în clasele cu peste 50 elevi și la fiecare 15 zile în clasele mai mici. « Profesorul va dicta școlărilor subiecturi de compuneri ce se vor potrivi cu lecțiile clasului. . . Acest subiect trebuind a se lucra într'o seanță în clas și chiar înaintea profesorului, va fi potrivit cu vremea hotărâtă pentru această seanță », iar « fiindcă se pot întâmpla împrejurări nenorocite care să fie pricină de neizbutirea vreunor școlari la cele dintâi concursuri și cu toate acestea aceiași școlari prin îndoirea sârguințelor să se poată îndrepta mai la urmă și să se potrivească cu școlarii cei mai înaintați, se socotește cu dreptate a se lua în băgare de seamă, și cea sârguință deși târziu. De aceea se hotărăște ca concursul cel de pe urmă, care va precede examenele, să prețuiască drept trei concursuri »¹⁾.

Ca și mai înainte, serbarea de fine de an, din 4 Iulie 1837 se face în prezența Domnitorului, în localul Colegiului. După examenele publice, urmează « împărțirea darurilor în cărți și cununi primite din mâna I. Sale Prințului ».

Rezultatele anului școlar următor, 1837—38 sunt tipărite într'o broșură: « *Impărțirea darurilor pentru anul școlar 1837—38 în Colegiul Național Sf. Sava din București* », și cuprinde: « 1. Cuvânt zis de d. Marele Logofăt al Bisericeștilor Constantin Bălăceanul, 2. Cuvânt ce s'a zis de d. Medelnicerul F. Aaron, vițe-directorul Colegiului Național și profesor de istoria generală ». Colegiul avea tot cele 4 clase începătoare, 6 clase umaniore și cursurile complementare. Se publică numele premiaților 1-iu și al 2-lea și al « acsesiților » 1-iu sau al 2-lea, la fiecare materie pe « clasuri ».

Programa e următoarea:

Clasul I: 1. Sintaxul limbei românești; 2. Inceputurile limbei franțuzești; 3. Caligrafia. *Clasul II:* 1. Analisul loghicesc în limba românească; 2. Eti-

mologia limbei franțuzești; 3. Deseniul. *Clasul III:* 1. Compunere în românește; 2. Hronologhia; 3. Sindaxul limbei franțuzești; 4. Deseniul. *Clasul IV:* 1. Istoria; 2. Analisul loghicesc în limba franțuzească; 3. Deseniul. *Clasul V:* 1. Istoria; 2. Eti-mologia limbei latinești; 3. Sindaxul limbei elinești; 4. Deseniul. *Clasul VI:* 1. Ritorica; 2. Aritmetica; 3. Sindaxul limbei latinești. *Cursuri complementare:* Geometria, Algebra, Trigonometria. *Cursul de legi*.

De notat câteva schimbări în personalul didactic: Profesorul de limba franțuzească Gros este transferat din Septemvrie 1837 la Craiova; clasa IV-a i se atribute lui Languillon care va preda astfel cl. III-a și IV-a la Sf. Sava. Clasele V—VI-a și compl. rămân deocamdată vacante, probabil până în 1838 când în registre găsim pe T. Théot profesor de l. franceză la aceste clase. Languillon, în iarna 1839 se îmbolnăvește greu și la 1 April 1839 este înlocuit la cl. III-a prin Jobin și la IV-a prin I. M. Machizot. În anul școlar următor (1839—40) intervine o nouă schimbare. În 21 Septemvrie 1839 « cu demisia ce au dat d. Machizot, ce s'a călătorit în patria sa », Eforia numește la cl. IV-a pe Jobin, iar la clasa III-a pe Buvelot, fost repetitor de l. franceză la Internat¹⁾.

Profesorul Ion Maioreșcu

1811 — 1864

Portret în ulei de Sava Henția, la Colegiul Național

La propunerea logofătului dreptății Barbu Știrbei,

¹⁾ În locul lui Buvelot « Eforia găsește de cuviință ca, spre a nu rămânea vacant clasul de repetitor pentru pensionarii Colegiului, să se orânduiască d-l Van Saanen cu îndatorire ca dumnealui să dea lecție în Pensionat pentru trei clasuri de franțuzește, cu două ceasuri pe fieșcare zi » (Ur. II, 102).

¹⁾ Jurnal Nr. 384 din 15 Aug. 1837. Urechia, I, 353.

Domnitorul aprobă completarea catedrelor de legi la Colegiul Național. Pe lângă aceea de drept roman a lui C. Moroiu, dela 1 Sept. 1838 se adaugă trei catedre: *Ștefan Ferichidi* pentru dreptul civil, *C. N. Brăiloiu*, procedura și dreptul criminal, și *Al. Răcoviță* dreptul comercial. Profesorii vor avea leafă

Carte cu semnătura autografă a Stolnicului Constantin, din vechea Bibliotecă a Colegiului Național, acum la Academia Română

500 lei pe lună. « Predarea la toate aceste cursuri se face de trei ori pe săptămână câte două ceasuri în fiecare seantă ». În anul școlar 1838—39 au urmat aceste cursuri 45 de studenți.

Eftimie Murgu părăsind Iașii, și numit « vremelnicește îndeplinitor de profesor » de logică și drept roman, dela 1 Sept. 1837, probabil n'a predat la Sf. Sava; nu-l găsim în registrul de prezență din 1838—39.

La clasele începătoare, în locul decedatului M. Sinai, e numit la cl. IV-a (în Oct. 1837) *Alexe Marin* (Marinovici), viitor profesor la Colegiu și apoi la Universitate.

Serbarea de sfârșit de an, din 2 Iulie 1839, s'a făcut ca de obicei cu mare solemnitate. Au vorbit Ministrul Instrucțiunii Publice C. Bălăceanu și P. Poenaru directorul școlilor. « După aceasta chemându-se anume școlarii ce s'au deosebit la învățăturile lor, au primit în public darurile în cărți, harte, instrumente de geometrie și sfere și eminenții s'au încununat de însuși Măria Sa (Alex. Ghica). Era o privescătoare foarte atrăgătoare de a vedea cineva pe Prințul Țării, de pe scaunul Său încununând tinerimea cea silitoare și M. S. care niciodată nu dă mâna la nimeni să i-o sărute, socotindu-se în prilejul acesta adevărat părinte al acestor copii, își dă mâna spre sărutare cu cea mai tânără și părintească dragoste... Sfârșindu-se această ceremonie, M. S. s'a coborât dimpreună cu mădularele cinstitei Eforii și cu o mulțime de privitori în sala cea mare unde învățau metoda lancasteriană cei cari se pregătesc a fi învățători în satele județului Ilfov. Peste o sută de învățători comunalii erau pe băncile lor și umpleau sala. Și s'au început manevrele cuvințioase spre ținerea bunei rândueli și îlesnirii învățaturii. După dânselii unii trecură la semicercuri și începură a ceti, și alții la bănci începură a scrie à la dictando. M. S. trece în cercetare pe la toate semicercurile, cercetă scrisoarea fiecăruia și pe urmă venind înaintea ei se înfățișează probele de caligrafie... M. S. după aceasta a cercetat Pensionatul Colegiului și de aci s'a coborât la Museu și la Biblioteca Națională. Pornind la Palat, a binevoit a cinsti pe d-nii profesori zicând ca să poftescă toți a prânzi în corp la domneasca masă ». (*Curierul Românesc* Nr. 109 din 1839).

Până în 1847, când se intercalează un moment de radicală reformă a școlilor, Colegiul își urmează regulat drumul croit în pregătirea tineretului, cu rezultatele îmbucurătoare constatate prin dările de seamă anuale. Vechiul corp didactic se îmbogățește cu o nouă forță: *August Treboniu Laurianu* (în Condița de « venirile și lipsirile d-lor profesori ai Colegiului » semnează numai « Lauriani »), e numit profesor la noua catedră de filosofie în Septembrie 1842, cu salariu de 500 de lei pe lună; în Condița din 1846 îl găsim și profesor de limba latină.

Dela 1 Septembrie 1845 se înființează catedra de « limba nemțească » (în cl. V—VI-a și complementare), la care « pe cercare în soroc de un an » se numește profesor « d-lui *Carol Schweder*, cu leafă de 400 lei pe lună și cu nădejdea că acesta va ști a-și prețui misia ce este chemat a împlini, iar a sa desăvârșită numire se va întări când a noastră nădejde se va preschimba în încredințare » (*Bul. Oficial* Nr. 53 din 1845).

3. *Reforma lui Bibescu și epoca Revoluției din 1848. Academia Franceză.*

Pe ultima foaie a matricolei anului școlar 1846—1847, este următoarea mențiune: « În anul

1847—48 din cauza evenimentelor de atunci nu s'au examinat școlarii și pentru aceasta nu s'a însemnat în acest matricol nici gradul învățăturilor din acel an». În 1848—49 și 1849—1850 școala n'a funcționat.

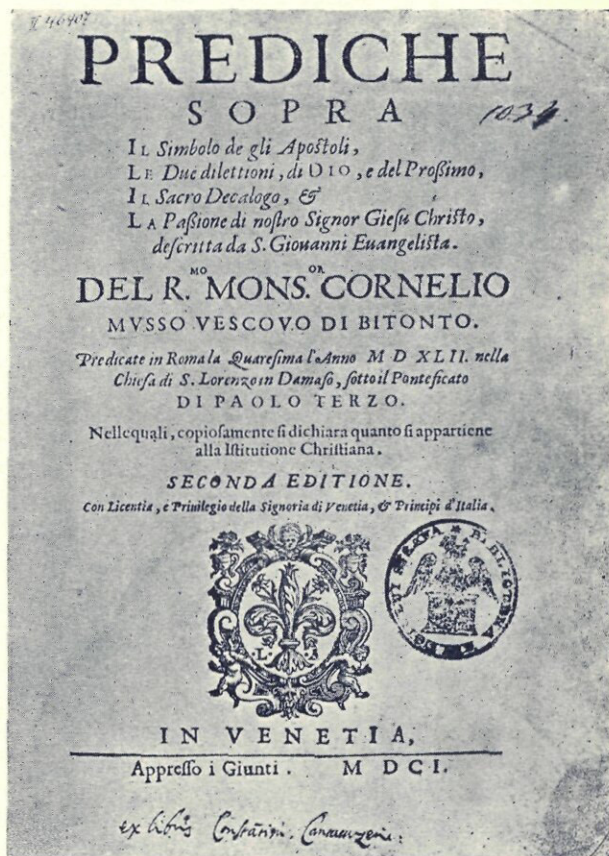
Organizația școlară a Regulamentului Organic, ale cărei baze așa de solide și așa de românești au fost puse de Kisseleff, este întreruptă prin « Legea asupra organizației învățăturilor publice » din 24 Februarie 1847 a lui George Bibescu. De sigur, prestigiul școlii naționale, care prin activitatea atât de fecundă a profesorilor, ajunsese să aibă un rost însemnat în viața culturală și politică a țării, și prin urmare întreaga ridicare a nației, urmărită cu atâta perseverență de acești profesori, nu putea conveni celor ce urmăreau o stăpânire autocrată, adecă vechilor Conservatori. « Progresul școalelor, ideile naționale și liberale care își așezaseră focalul în școală și cari prevesteau evenimentele din 1848 » au « spăimântat » pe Domn, care « sub pretextul de a le îmbunătăți, a desființat partea cea mai activă din aceste școale »¹⁾.

Legea lui Bibescu deosebea: școale comunale la sate, cu o clasă de scris-cetiv, catechism și operații simple aritmetice, iar la orașe școale elementare, cu 3 clase; după acestea urmau deadreptul școala « desăvârșitoare sau academică ». « Învățăturile desăvârșitoare se vor urma într'o Academie ce se va așeza în Capitala București, în care se vor învăța limbile latină, elenică, franceză, germană și slavonă cu o mai desăvârșită totdeodată deprindere și în limba națională. Pe lângă acestea se vor învăța: Istoria universală, Retorica, Istoria Filosofiei și ale științelor fizico-matematice. Toate aceste învățături se vor împărți în 12 clase ». Așa dar limba română numai « se deprinde », iar nu servește ca mijloc de învățătură a studiilor înalte. Academiei i se va alătura și o facultate juridică, iar ca « Sucursale » o școală militară și una de inginerie. Reforma nu s'a putut aplica îndată, așa că anul școlar 1846—47 se încheie normal. În Septembrie 1847 intervine însă o nouă modificare a legii, care grăbea francizarea colegiului. Elevii din clasele complementare « cari au început acest curs și au a-1 săvârși » formează o clasă specială care se mută la *Radu-Vodă*, celelalte clase « au a se preschimba în cele noi ale Academiei câte una pe fiecare an ».

Colegiul francez, urmând să înlocuiască pe cel național, se reîntoarce pe un timp epoca lui Vaillant. În Ianuarie 1848 Eforii propun să se înființeze numai trei clase (8-a, 7-a și a 6-a) ale Academiei franceze, celelalte adăugându-se treptat. Ținta urmărită de guvern fiind înăbușirea școlii naționale și favorizarea celor privilegiați, se pun taxe mari de frecventare. Astfel « plata în Aca-

demie va fi pentru școlarii externi câte 3 galbeni, iar pentru cei interni câte 20 galbeni pe trimestru ». În pension nu putea fi primit oricine: « Din școlarii cei din lăuntru, 24 se vor ține cu cheltuiala Statului. Aceștia se vor primi din fiii acelor părinți cari vor fi săvârșit însemnătoare slujbe țării și se vor afla a fi scăpătați ».

Intreg învățământul trebuind să se facă numai în franțuzește, s'a căutat a se aduce profesori direct din Franța. Intâi se angajează *Leopold Monty*, căruia i se dă autorizația de a deschide și un colegiu francez, ai cărui elevi, cei eminenți, se vor produce la examenele publice « în concurs cu elevii Colegiului (Sf. Sava) ca să se împărțasească deopotrivă cu aceștia la premiile și atestatele ce se vor da de Eforie ». Prin *Piccolo*, fost colaborator al Eforiei pe lângă directorul școalelor, acum corespondent al ei la Paris, se angajează cu contract profesorii *Varaigue* și *Hurard*, cel dintâi suplinitor și institutor la Co-

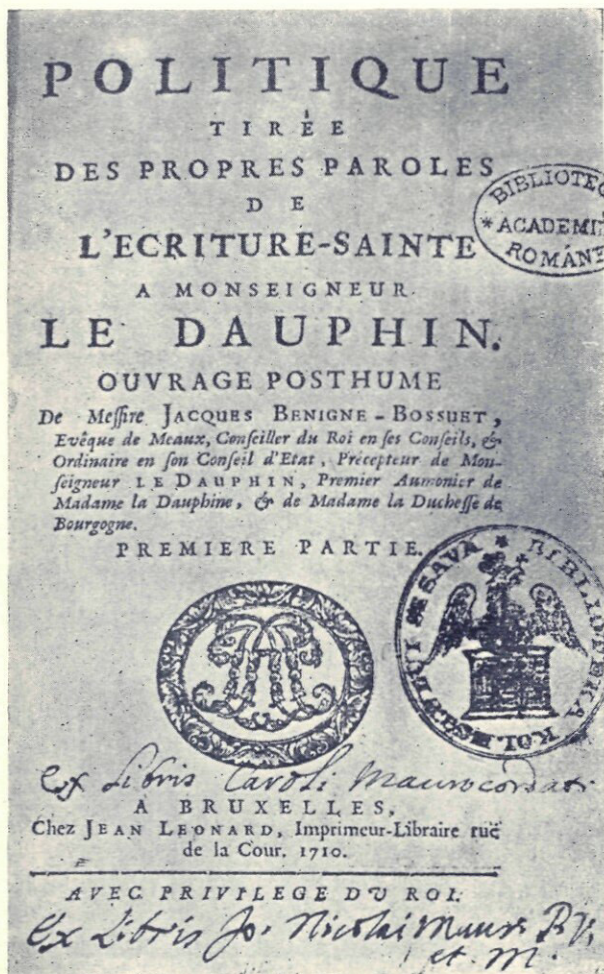
Carte cu autograful Stolnicului Const. Cantacuzino din vechea Bibliotecă a Colegiului Național, acum la Academia Română

legiul Rollin din Paris și al doilea numai repetitor la același Colegiu. *Perrot*, profesor de istorie la Colegiul Louis-le-Grand, refuză angajamentul. În vederea deschiderii Colegiului nostru numai după

¹⁾ M. Kogălniceanu în Raport către Cuza. Vezi Rășcanu, *Istoricul învățământului*, Iași, 1906, p. XLVIII.

Paști, Eforia anunță pe profesorii angajați, ca să-și întârzie plecarea până în Mai. Varaigie primește postul de ajutor al Provisorului Academiei, iar Hurard va face lecții pedagogilor din pensionat și va pregăti pe profesori.

Se vede că Petrache Poenaru nu mai putea ră-

Carte cu semnătura autografă a Domnitorului Nicolae Maivocordat, jos, din vechea Bibliotecă a Colegiului Național, acum la Academia Română

mănea director al școlilor și al Colegiului. Din toamna anului 1847, a fost înlocuit un timp prin C. N. Brăiloiu și apoi prin Simion Marcovici. În 1848 i se dă lui Monty titlul de Provisor al Academiei.

Dar Academia franceză abia organizată în Mai cu venirea profesorilor dela Paris, durează numai până în Iunie 1848 când izbucnește revoluția.

Revoluția din 1848 aduce, bine înțeles, întoarcerea la învățământul național. Cel dintâi act al « Guvernului vremelnicesc » a fost desființarea Eforiei școlare la 25 Iunie. Se acordă învățământul gratuit, iar în internatul Colegiului se scade

taxa dela 80 la 60 de galbeni pe an; se păstrează cei 24 bursieri. La 15 August se dă următorul decret, originalul fiind scris de însuși I. Eliad:

« În numele Poporului Român. Guvernul Provisoriu. Spre a se recomanda posterității memoria fericitului *Gheorghe Lazăr*, Locotenența Domnească, cu o religioasă simțire, decretă a se deschide o subscripție pentru ridicarea statuei acestui bărbat. Vistieria Statului va subscrie 500 de ducăți. *Statua se va ridica la Sf. Sava*. Domnul ministru al Credinței va recomanda lista subscripției la patriotismul Românilor și va pune în lucrare decretul acesta ». Membrii Locotenenței: N. Golescu, Hr. Tell, I. Eliad ».

Dacă statua s'a ridicat mai târziu, locul însă i s'a păstrat acolo unde a fost întâiu școala lui Lazăr și unde foarte frumos hotărîse în 1848 Locotenența Domnească.

În vederea redeschirii școlii în toamnă, Guvernul Provisoriu chiamă pe *Ion Maiorescu*, plecat în Ardeal în timpul revoluției, oferindu-i-se catedra de filosofie dela Colegiul Sf. Sava. « Provisorul Monty este poftit » (la 9 Sept. 1848) ca odată cu mutarea Colegiului dela Radu Vodă la Sf. Sava, să ia înțelegere cu profesorii asupra programei. Monty refuză titlul de provisor pretextând că în conformitate cu contractul trebuia să fie însărcinat cu « direcțiunea învățământului în clasele Academiei ». Cere respectarea contractului sau o despăgubire de 3000 de galbeni ca să se poată întoarce în Franța. Abia mai târziu, în 1850, Monty e împăcat cu o despăgubire de 47.750 de lei și cu păstrarea mai departe a direcției Internatului în Colegiul redeschis. De ceilalți doi, *Varaigie* și *Hurard*, Eforia se scapă prin bună înțelegere acordându-le câte 700 franci spre a se reîntoarce în patrie ¹⁾.

Curând însă revoluția e înnăbușită. Localul Colegiului e ocupat de trupele străine. Astfel, din Iunie 1848 și până în Septembrie 1850, cursurile sunt suspendate. Internatul Colegiului, redeschis câteva zile la începutul lui Septembrie 1848, e închis la 27 ale lunii. Părinții cari plățiseră taxe de întreținere în internat cer să li se restituie odată ce în 1848 școala a funcționat numai din Mai până la 14 Iunie. Noua Eforie la început refuză, însă în Noembrie după multele stăruințe este silită să dea poruncă la facerea socotelilor și restituirea banilor.

Noul regim de după revoluție caută să pedepsească pe revoluționari și, cum cuibul lor este socotit în școală, aceasta nu se mai redeschide. Profesorii sunt urmăriți și cei amestecați în mișcarea revoluționară înlocuiți « ca abātuți dela creștineasca datorie a omului ». *Florian Aaron* și *Aug. Treboniu Laurian*, fugiți în Ardeal, sunt destituiți, în Noembrie 1848, iar în anul următor, între

¹⁾ Vezi Iorga, o. c., 269. Urechia, o. c., III, 40.

«individele ce urmează a se depărta din Principate» este trecut și profesorul C. Aristia. Profesorii rămași, odată ce școala nu funcționează, sunt plătiți numai pe Septemvrie și Octomvrie 1848; iar de aci înainte, ca să li se asigure într-o formă oarecare traiul, au fost însărcinați să scrie cărți didactice.

4. *Epoca «latinistă»* (1850—1858). Abia la 19 Noemvrie 1850 Domnitorul Barbu Știrbei, într-o adresă trimisă Departamentului Crediței recunoaște că «sunt doi ani trecuți de când, din pricina nenorocitelor evenimente din 1848, școlile stau închise».

Dar Colegiul nu mai avea unde să-și înceapă cursurile. Vechiul local dela Sf. Sava abia liberat de trupele de ocupație, e ocupat de Departamentul Dreptății, care primește poruncă, la Sf. Dumitru 1850, să se mute. Temporar deocamdată Colegiul se așează la Schitul Măgureanu. «Eforia plănuște a clădi o casă pe un loc al mânăstirii Colțea de lângă Sf. Sava. In această casă voia să înființeze apoi un internat de 300 de elevi. Locul l-a luat și casa de pe el a fost dărâmată». Mai târziu pe acest loc și a localului S-tului Sava se zidi palatul actual al Universității¹⁾.

Se întocmește o nouă programă de învățături împărțită în trei trepte: «începătoare, colegiale și speciale». In Colegiu «învățătura se va face în limbile română și latină. Limba latină s'a adoptat ca o bază în studiile clasice și ca o mamă a limbei române», iar «limbile germană și franceză s'au pus, după alegerea tinerilor, dela al IV-lea clas în sus». Se vor mai așeza «o facultate de legi, o facultate de științe exacte, împărțită în trei secții: topografi, ingineri de poduri și șosele și arhitecți; o școală de agricultură și iconomie câmpenească și o școală de meșteșuguri».

Limba română se păstrează deocamdată în primele trei clase, mai ales pentru elevii cari se mulțumesc cu atâtea; în 1851—52 însă, se ia hotărîrea ca și aci limbile română și latină să fie predate simultan de un singur profesor. Aritmetica se preda în cl. III-a—VI-a, istoria națională în cl. III-a și cea universală în cl. IV-a—VI-a. Limba elină e scoasă (pentru că «nu e coordonată»).

In Octomvrie 1850 se numesc, dintre profesori, două comisii care «să cerceteze și să clasifice pe elevii ce vor putea să intre în școală».

Sunt înscriși 214 elevi. Cursurile încep la 8 Ianuarie 1851 cu solemnitate și serviciu divin oficiat de însuși Mitropolitul. La 14 Iunie se țin examenele și se face serbarea împărțirii premiilor.

Da: numai cele șase clase nu erau suficiente pentru a cuprinde toate materiile și pentru «ca să nu se îngreuiască școlarii cu câte 7 și 8 cursuri pe an, care aceasta fiind o povară mai presus de înțelegerea și puterea lor, le întunecă mintea și

le vatămă sănătatea», Eforia găsește cu cale să mai adauge 2 clase complementare. Așa dar, începând cu anul școlar 1851—52 se formează clasa VII-a (din 1-a complementară) și în 1852 clasa VIII-a. De aci înainte aceste două clase vor forma cursul complet al gimnaziului (liceului). In acestea, raportul Eforiei școalelor spune¹⁾ că «pe de o parte a trecut studiile cele mai grele și pregătitoare pentru specialități, iar pe de altă parte a adăugat: 1. Istoria naturală, cu care a însărcinat pe d-l dr. Barasch; 2. elemente de logică și de morală, cu care a însărcinat pe d-l doctor de filosofie I. Zalomit, și 3. limba elină cu care a însărcinat pe vechiul ei profesor, d-l medelnicer G. Ioanid»²⁾. «Foloasele acestei împărțiri (pe 8 clase) sunt: 1. Cursurile fiind mai răsirate se învață mai bine, după cum se și cuvine și se cere, și al 2-lea că școlarii vin numai odată pe zi la colegiu, și nu de două ori ca până acum, cu care aceasta se expun mai rar la preumblări pe ulițe, se băntuesc mai puțin de intemperiiile vremilor celor aspre și au mai multă vreme de meditație».

Tot prin acest raport Eforii cer și obțin numirea profesorilor Ioan Pop ca inspector sau sub-

Carte cu semnătura autografă a Domnitorului Scarlat Kalimah, din vechea Bibliotecă a Colegiului Național, acum la Academia Română

director al Colegiului, cu leafă de 600 lei pe lună.

¹⁾ Raportul din 7.VII.1851. Vezi Urechia, o. c., III, 43.

²⁾ Catedra e însă ștearsă de Vodă. Se introduce în 1857.

¹⁾ Urechia, o. c., III, 42.

La școlile umanoare, în 1850—51 se părăsește vechiul sistem de notare a elevilor (cu eminent, 1, 2, 3, 4); acum se întrebuințează calificativele: prea bine, bine, de mijloc și rău. Ca un semn al epocii, matricolele pe anii 1851—52 și 1852—53 le avem în dublu: întâi originalele scrise cu obișnuitele litere vechi, cuprinzând clasele «gimnasiale» complete, și al doilea rând de matricole, copiate de pe acestea, cu clasele «collegiale» în loc de

Ianuarie 1852 în locul lui S. Marcovici; din 1856 e director G. Costaforu până în Octomvrie 1858, când vine V. Boerescu pentru scurt timp.

Cursurile de legi, reîncepute în 1851, continuă a funcționa cu Bosianu și Costaforu, apoi Vasile Boerescu și iarăși Ferichide. La cursul de inginerie civilă erau profesorii Al. Orescu, Manolache Constantinescu, francezul Thyllay pentru studii grafice și Joranu la aplicațiunile descriptivei.

O parte din actuala Bibliotecă a Colegiului

gimnasiale (cl. I collegială, etc.) și numele elevilor, dar fără note. Limba română dispăre din matricole, această disciplină fiind făcută de profesorul de latineste.

În linii generale, programele din 1851 se păstrează și în anii următori. Schimbări mai însemnate în personalul didactic sunt și numirile profesorilor I. C. Massimu, Alexe Marin (fizică), A. Roques și Ulysse de Marsillac, de limba franceză în locul lui Bouzenot numit puțin mai înainte și Théot, Neumesiter în locul lui Schweder, P. Cernătescu, de istorie, înlocuște pe Crețescu. Fl. Aaron, fost în acest timp administrator al Așezămintelor Brâncovenești, e rechemat profesor de retorică în 1857. C. Bosianu e numit director în

5. *In epoca Convențiunii și a Unirii (1858—1864).* Comisiei instituite încă din 1855, pentru modificarea programelor, îi urmează în 1858 o a doua, compusă din profesorii Colegiului: I. Zalomit (președinte), Hill, Fl. Aaron, Roques, Cernătescu, Nicefor, Al. Marin, Neumeister, Joranu și Orăscu. Prin decretul Caimacamului Alex. Ghica, din 11 August 1858, se pune imediat în aplicare noua organizare a învățământului secundar. Gimnasiul complet cuprinde trei diviziuni: a) diviziunea elementară: clasele I—II; b) Diviziunea umanităților: clasele III, IV, V și c) Diviziunea superioară, bifurcată în secțiunea literelor cu clasele VI, VII litere și VIII, clasa de retorică și secțiunea științelor cu clasele VI—VII și VIII de matema-

tice¹⁾. În 1858—59 a funcționat și cursul de *inginerie civilă* și *cursul de drepturi*, care în toamna anului 1859 ia ființă separată prin crearea facultății de drept.

În gimnasiu, promoțiile se făceau în urma examenelor de fine de an și, la sfârșit, examenul de

Profesorul de istorie Ion C. Georgean
1858 — 1927

bacalaureat. Matricula cuprinde la fiecare materie, rubricile: absențe, purtare, nota simplă, *nota prin coeficient*. Matematicile, istoria-geografia, aveau coeficientul 12, l. latină 10, l. română și l. franceză 8, caligrafia și muzica aveau coeficientul 6. Pentru a da media la un studiu oarecare, nota simplă se înmulțea cu coeficientul; astfel dacă bunăoară un elev avea la limba română « nota simplă » 7, prin coeficient obținea media 56.

Programele păstrau, în mare măsură, spiritul celei anterioare: limba română se predă separat numai în primele clase (de trei ori pe săptămână câte 1½ oră) și în cl. VIII-a retorica cu istoria literaturii. Limba latină în cl. I—II în fiecare zi (cu 9 ore pe săptămână), în cl. III-a de trei ori câte 1½ oră, iar din cl. IV—VI în sus se predă « paralel cu limba română ». În cl. VII-a și VIII-a litere, l. latină figura separat de trei ori pe săptămână.

Se introduce pentru prima oară *muzica*, în primele diviziuni odată pe săptămână, însă în lecții sau ședințe de câte 2 ore; *desenul* era de două

ori pe săptămână tot în ședințe de câte 2 ore. Credem că și astăzi acest mod de predare ar fi ideal.

În anul următor 1859—60 programa se schimbă. E director al școalelor *Ion Maiorescu*; conducerea Colegiului, cu titlul de Rector, o are *Basil Stillescu*. Clasa VI-a nu mai e bifurcată, ci trece ca ultima clasă a umanioarelor; diviziunea superioară cuprinde clasele VII și VIII cu cele două secții: a literelor și a științelor.

Din broșura: « Starea instrucțiunii publice în România-de-Sus la finitulu anului școlastic 1859—1860. Discursu pronunțiatu cu ocaziunea solemnității de împărțirea premiilor în 29 Iunie 1860 de *I. Maiorescu*, directorulu școlilor », se constată că la acea dată, în toată Muntenia existau numai două gimnasii: unul complet de 8 clase în București (Sf. Sava), altul la Craiova cu 5 clase. « În capitală, numărul școlărilor în gimnasiul Sf. Sava crescuse atât de mult încât nu-i mai încăpeau salele. La propunerea Eforiei școlare ministerul aprobă înființarea a două gimnasii: « *Gimnasiul lui Lazăr*, deschis în Ianuarie 1860, și *Gimnasiul lui Matei Basarab* care există în cele două diviziuni ale claselor I și II în Gimnasiul Sf. Sava. Dela 1 Sept. se va așeza în local separat ».

« Odată cu crearea gimnasiilor Lazăr și Matei Basarab, Eforia a introdus o reformă în sistemul studiilor gimnasiale și anume în distribuirea obiec-

Profesorul Nicolae Barbu
1855 — 1894

telor între diferiții profesori, concentrând însă numai în cele două clase inferioare cele mai multe obiecte principale în mâna unui singur profesor. Motive grave au determinat Eforia la această mo-

¹⁾ Cl. VIII de matematice deși neprevăzută la început în lege, a funcționat totuși, după cum se constată din matricole și registre. Se prevedeau și clasele VI—VII comerciale, care n'au funcționat.

dificațiune»: Întâi, școlarii la vârsta de 10 ani nu se pot familiariza cu metodele a 7—8 profesori; al doilea, deas schimbare a profesorilor aceleiași clase. Afară de aceasta, prin concentrarea mai multor obiecte în mâna unui singur profesor, se poate mai bine armoniza materialul și împărțirea timpului, încât școlarii să poată învăța din fiecare obiect ceea ce e mai esențial».

I. Maiorescu amintește înființarea școlii tehnice la 1 Sept. 1860, «elementele acestei școli există deja în diviziunea de științe la clasele superioare ale gimnasiului Sf. Sava și în cursul de inginerie civilă, cari acum vor înceta de a mai funcționa sub aceste numiri». De asemenea, se propune înființarea Universității «cu facultatea de filosofie și litere, facultatea teologică și facultatea medică».

La finele anului școlar 1859—60 erau la Sf. Sava: 30 profesori și 347 elevi; la facultatea de drept: 4 profesori și 42 studenți împreună cu auditorii. Ingineria civilă: 3 profesori, «studenții trecuți la Școala de silvicultură».

Ca să ne facem o idee de curentele literare ale epocii, reproducem, din aceeași publicație cu ortografia și «limba literară» de atunci:

«Ymu cântat cu ocasiunea celebrării la împărțirea premiilor pe anul școlastic 1859—1860, compus de C. Aristia. Musica de B. Franchetti, profesor de musica vocală în gimnasiul Sf. Sava».

Ție gloriă, lumină
Sufflet, verbe-creator
Fortă, inimă benină
Domne binefăcător!

Ție gloriă, tot Ție
Strigă junele popor
Junii junei Românie
Plini d'al Teu divin amor.

Fost, Fiinde, Fiitoare
Unul tu esci început
Anni și seculi, dille, oare,
Tot Eternul nevedut!

Ție gloriă, tot Ție
Strigă junele popor
etc.

Pentru gloria Ta Sorii
Sunt eterni luminători,
Nascu, renascu și muritorii
Și sunt tot nemuritorii!

Libertate esci, Părinte,
Verbe-creator, succes,
A tot binelui sorginte
Libertate și progres!

În virtutea Ta supremă
Junii buni au meritat,
Laură, cunună, stemmă,
Premiul lor assudat!

Ție gloriă, lumină
Sufflet, verbe-creator
etc.

În 1860—61 intervine o nouă modificare: avem deci trei programe diferite în trei ani consecutivi. Acum apare gimnasiul unic cu 8 clase; limba română-latină se predă în toate clasele (împreună), limbile germană și elină încep din cl. V-a, limbile franceză și italiană în toate clasele. Pe cât se poate, conform propunerilor lui Ion Maiorescu, unui profesor i se dau mai multe materii de predat, mai ales în clasele inferioare. Astfel în cl. I—II câte un profesor predă toate materiile; în cl. III și IV câte unul de partea literară și altul de partea științifică.

În 1861—62 sunt iar profesori: Aug. Treb. Laurianu pentru care se creează catedra de istoria lite-

raturilor clasice, în clasa VIII-a, și Ion Maiorescu; pentru acesta de asemenea se creează o catedră de istoria Românilor în cl. VII-a, iar Aaron Florian rămâne cu istoria universală în cl. VII-a, și «Statistica și Istoria Românilor în clasa VIII-a»¹⁾.

Cu anul 1864 se încheie o epocă în istoria învățământului și Colegiul intră, ca organizare, sub prevederile legii generale.

6. Manifestări de activitate culturală, extrașcolară. Până acum vreo șapte decenii, când o nouă lege a învățământului cuprinde școlile de toate gradele și mai ales când acestea încep a se înmulți, Colegiul Național Sf. Sava era singura instituție ce concentra în sine întreaga mișcare culturală din vechea Muntenie. Sub egida domnească și datorită vredniciei și idealismului profesorilor, prin Școala dela Sf. Sava s'a dezvoltat și întărit nu numai școala românească în genere, dar și atâtea așezăminte de cultură națională cari s'au creat și s'au organizat aici, pentru ca mai târziu, toate deodată, să-și capete ființă separată în preajma anului 1864.

Consiliul profesoral al Colegiului îndeplinea nu numai rolul de Consiliu Permanent, care își dădea avizul ori de câte ori era vorba de îndrumarea învățământului public sau particular, dar și în chestiuni de interes mai general. Astfel, în 1836, Eforia școlilor, printr'un jurnal al său (Nr. 115 din 9 Oct.), instigă o «Societate literară» cu un Comitet compus din profesorii Colegiului, care să se ocupe cu stabilirea adevăratei limbi literare; avea așa dar același scop care și l-a pus mai târziu Academia Română la fundarea ei. Eforii (A. Filipescu, I. Bălăceanu, P. Poenaru, N. Picolo) spuneau în acel jurnal:

«Cu întinderea scrierii și publicării a feluri de cărți românești, văzându-se trebuința de a se așeza oarecari reguli prin cari să se poată găsi o uniformitate în construcția zicerilor ce se introduc în limba românească, Eforia Școlilor a chibzuit a întocmi un Comitet literal, care să se ocupeze a cerceta cu deamănuntul duhul limbei și lipsele ce are și a îndeplini aceste lipse prin introduceri sau construcții de ziceri și de fraze rezemate pe reguli gramaticești și potrivite cât se va putea mai mult cu însușirea limbei românești. Acest Comitet se va îndeletnici și la alcătuirea unui Dicționar românesc și franțozesc. Spre acest sfârșit, Eforia numește mădulari întocmitori acestui Comitet pe

¹⁾ Lui Al. Borănescu i se încredințează matematicile în cl. III—IV, și lui Em. Bacaloglu în cl. V—VI, în locul lui D. Pavel. Pană Buescu e numit profesor de istoria naturală și fizică populară în cl. III—IV. Massimu e iar profesor în cl. III—IV.

C. Aristia, Hill, Ion Maiorescu, Raoul de Pontbriand, Barasch predau până în 1863, toamna, când îi înlocuiesc Epaminonda Francudi și Laurianu pentru elină și latină, Aaron Fl., Tănăsescu (franceza) și Grigore Ștefănescu (Șt. naturale).

d.d. Comisul P. Poenaru, Serdarul S. Marcovici, Medelnicerul G. Ioanid, I. Pop, și Fl. Aaron. Numiții vor întocmi statutele după care au să urmeze lucrările Comitetului și le vor supune la aprobare Eforiei ».

Comitetul s'a și întrunit imediat și a fixat « temeuri după care va avea a se regula această Societate în lucrările sale » și anume: 1. « A alătura toate dialectele românești precum și provincialisme în toate părțile unde sunt Români, a alege din toate, cele ce se vor părea mai potrivite cu însușirea limbei, având de temei în pricina aceasta mai cu seamă cărțile bisericești și a așeza niște

școalelor (P. Poenaru) ca reprezentant al Eforiei este de drept Președinte, de asemenea se va alege un vișepreședinte și un secretar. Societatea se va aduna odată pe săptămână.

Este dela sine înțeles că în această chestiune a limbii literare, prea grea pentru a se rezolvi de o Comisiune, Societatea n'a putut da rezultate imediate. Dar dicționarul lui Poenaru a apărut.

Intre instituțiile anexe Colegiului, și apoi organizate deosebit, amintim: *Biblioteca Națională* a Colegiului. Aceasta își are începuturile dela Stolnicul Constantin Cantacuzin, care întemeind Academia Domnească dela Sf. Sava, își lasă și cărțile

Colegiul Național Sf. Sava în localul dela « Schitul Măgureanu ». Elevii clasei VI-a și alții. Aprilie 1879. Un elev este în vechea uniformă a bursierilor (De pe o fotografie dăruită de d-l Ing. Daniel Klein, fost elev)

regule statornice asupra construcției în limba românească »¹⁾).

Societatea se compune, afară de membrii ordinari « cari șezând în Capitală pot fi față totdeauna la seanțele societății. . și din mădulari corespondenți, cari neputând a fi față. . ajută lucrările ei prin trimiteri de băgări de seamă asupra limbii, după temeuriile de mai sus ». Directorul

¹⁾ Alte « temeuri » erau: 2. « A hotări la zicerile cele străine ce sunt primite sau se vor primi de acum înainte. . . adică, dacă trebuie să se zică *clas* sau *clasă*, *loghică* sau *logică*, a *favorisi* sau *favoriza*, *favoresc* sau *favorisesc* . . . Dacă trebuie să zicem « eu *însuși*, tu *însuși*, el *însuși*, sau « să se puie numai un sufix, *însuși* pentru toate persoanele. « Cum ar fi mai bine să se zică: *casei frumoase* sau *frumoasă* ». Copiii *învăț* sau copiii *învață*? « Dacă participiile prezente precum: *murind*, *strălucind*, se pot

face schimbătoare zicând: *murindul om*, *murinda femeie*, *strălucinda lună* ș. c. l. Dacă trebuie să se puie ă scurt la sfârșit: *om* sau *omă*. 3. A forma ziceri nouă din rădăcină românească: *simț*, *simțimânt*; *duc*, *reduc*, *reducere*. . . 4. « A hotări zicerile și frazele al căror înțeles se poate lua în două chipuri. 5. A regula pe cât se va putea oarecare anomalii. (Urechia, o. c., I, 338).

face schimbătoare zicând: *murindul om*, *murinda femeie*, *strălucinda lună* ș. c. l. Dacă trebuie să se puie ă scurt la sfârșit: *om* sau *omă*. 3. A forma ziceri nouă din rădăcină românească: *simț*, *simțimânt*; *duc*, *reduc*, *reducere*. . . 4. « A hotări zicerile și frazele al căror înțeles se poate lua în două chipuri. 5. A regula pe cât se va putea oarecare anomalii. (Urechia, o. c., I, 338).

¹⁾ Hurmuzaki, XIV, 413.

(April 24), dascălul Marcu scriea aceluiași: «vei găsi Biblioteca gata, numai Dumnezeu Sfântul să dea stare și pace...». Ipsilante prin hrisovul din 1776 adaugă și un Regulament al Bibliotecii: «Asemenea să se treacă în Condică, atât cărțile școlii cât și celelalte ce se dăruiesc școlii de către oameni pioși și iubitori de Dumnezeu, sau în bani, sau în lucruri. Peste cărți să fie un bibliotecar credincios, care să le păstreze bine; dacă vreunul din școală ar avea trebuință de vreo carte, să i-o

Biblioteca în Colegiul dela Sf. Sava și alta în Școala din Craiova, se va întrebuița o sumă de 5000 lei pe an pentru cumpărarea cărților, iar acum se vor aduna în Biblioteca Națională din București, în Colegiul din Sf. Sava, cărțile și manuscrisurile ce se vor afla împărțite la feluri de locuri publice, precum Mitropolia, Episcopiiile, mănăstirile și altele». Prin articolul următor (247), se institue *depositul legal*: «Se va face încă o rânduială, ca autorul sau editorul, ce va publica vreo

Colegiul Național Sf. Sava. Absolvenții seriei 1881 — 82, promoția Ion I. C. Brătianu, al cincilea din rândul dela mijloc

dea, luându-i dovadă scrisă de mâna lui și pe urmă iarăși să aibă grija a o lua și a o pune în Biblioteca»¹⁾.

Când în 1791 Vodă Suțu își mută reședința la Sf. Sava, Biblioteca e așezată pentru câțeva vreme la Mănăstirea Sf. Gheorghe Vechiu. Dascălul Panait, însărcinat cu inventarierea, alegerea și așezarea cărților, în locul lui Ambrosie, numit în 1785, își va putea lua, din porunca Domnului, «unul sau doi ucenici procopsiți» cari să-l ajute.

Regulamentul Organic are dispozițiuni interesante cu privire la Biblioteca. Prin art. 246 se prevede că «Pentru a se întocmi pe nesimțite o

carte în Principatul Țării Românești, să fie dator să dea cinci exemplare pentru Biblioteca școlii din București și trei exemplare pentru Biblioteca școlii din Craiova». Art. 249 prevede că «Unul din profesori va împlini slujba de bibliotecar și pentru aceasta i se va da și un om de ajutor».

În 1836 Biblioteca avea «10.000 volumuri»¹⁾ și

¹⁾ Urechia, o. c., IV, 362, din *Insemnare de numărul școlilor din Principate și vremea când s'au clădit*. «Colegiul Sf. Sava, clădit de Domnul Ipsilant, și hotărît de atunci pentru școală, prefăcut de iznoavă în zilele răposatului Grigorie Ghica, unde se află: Un Pensionat de băieți, un Muzeu, și o Bibliotecă de 10.000 volumuri».

¹⁾ Urechia, o. c., IV, 70.

se așează în localul nou anume clădit la Sf. Sava (vezi planul, la început). Profesorul George Ioanid este numit director (Prefect sau Conservator) al Bibliotecii.

Prin donațiunile primite în trecut dela voveozi și boieri, și crescută prin sumele anuale prevăzute în buget, Biblioteca ajunge a-și câștiga un loc însemnat în viața culturală a țării. În 1838 Gazeta de Transilvania publică un articol special (pag. 42): « Biblioteca Colegiului S-tul Sava », cu ocasiunea

exemplare din cărțile sale ». De asemenea Pitarul Alexandru Lesviodax a dăruit « Bibliotecii Colegiului toată biblioteca răposatului întru bună pomenire socrul dumnealui Paharnicul Hafta, alcătuită din două sute de volumuri în deosebite limbi ». Sărdarul Costache Brăiloiu « pe lângă cele ce a dăruit mai 'nainte » dă și acum Bibliotecii « un exemplar din Sfânta Biblie în șapte volumuri, în limba franțuzească » în ediție nouă « foarte frumoasă ». Sărdarul Simeon Marcovici, profesorul,

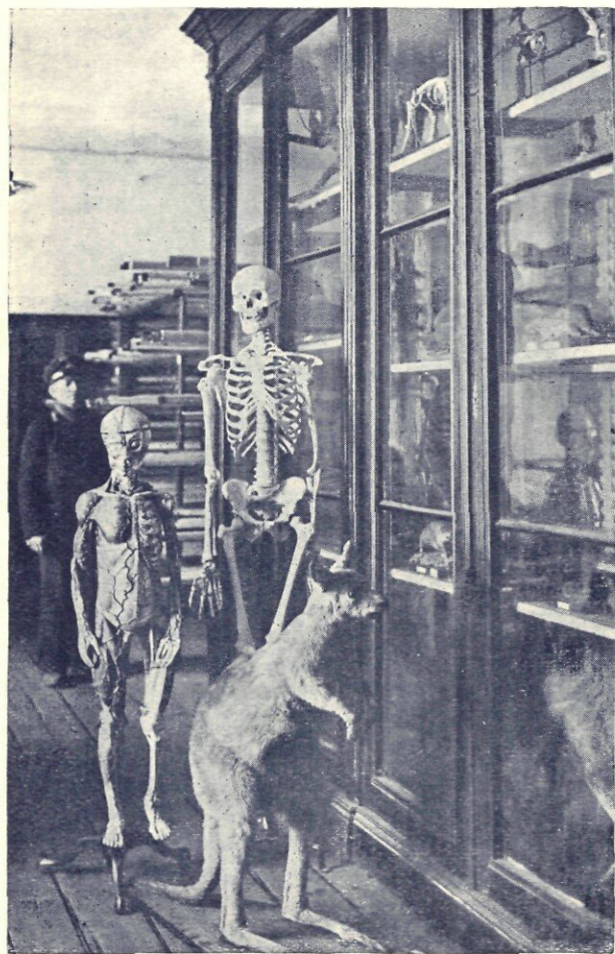
Colegiul Național Sf. Sava. Localul actual cu aripa nouă.

unor nouă daruri: « Prețindu-se râvna doritorilor de sporirea așezămintelor întemeiate spre cultivarea duhului, din care mai cu seamă este și Biblioteca Națională, fiind un izvor nesleit de tot felul de cunoștințe, se recomandă recunoștinței publicului nostru persoanele mai jos însemnate care binevoind a înzestra Biblioteca cu un număr de cărți, măritează toată lauda și recunoștința... ». Se amintește de Arhimandritul Neofit Duca, « iubitor de omenire cosmopolit și al țării noastre binevoitor prieten, și depărtat fiind în Grecia, preadorita sa Patrie » n'a uitat de noi și de acolo a trimes « Bibliotecii Naționale în dar, câte patru

a dăruit « un număr de cărți franțuzești de matematică și arhitectură ». Articolul e semnat de profesorul G. Ioanid.

Mai târziu, în 1860 cu ocasiunea serbării de fine de an, Ion Maiorescu spune în discursul său: « Institutul Bibliotecii Colegiului n'a fost apărut până acum din adevăratul său punct de vedere. Din această cauză, în singura bibliotecă ce o are Statul, lipsesc chiar și colecțiuni sistematice de operele clasice antice și moderne... Prin urmare Eforia s'a crezut datoare a da bibliotecii o dezvoltare corespunzătoare, mărindu-i fondul și adăugind și numărul funcționarilor necesarii ». De

acum încolo, Biblioteca tinde să-și creeze o organizație independentă. « Pentru Biblioteca și Muzeul adăpostit tot la Colegiul S-tul Sava », spune Ion Maiorescu, « se ia dispoziția ca pentru viitor, în toamna anului 1860 să se mute în noul local al Universității, care se speră a fi terminat ». În adevăr în 1864, Biblioteca Națională a Colegiului devine « Biblioteca Centrală » a Statului. Dela Universitate se mută mai târziu în vechiul local al actualului Minister de Răsboiu, iar în 1901 dis-

Un colț din Muzeul de Istoria Naturală

pare ca așezământ special, fiind încorporată Academiei Române, cu toate colecțiile ei rare de manuscrise, documente și cărți de valoare netăgăduită. Dela această din urmă dată, Statul nu mai are o Bibliotecă Națională proprie; biblioteca Colegiului se reface deosebit.

Tot atât de veche ca și Biblioteca, este *Tipografia Colegiului*, așezată de Constantin Vodă Brâncoveanu, după cum s'a văzut mai sus din scrisoarea ce adresa Patriarhului; activitatea acesteia în toată vremea a fost strâns legată de aceea

a școlii. Subt Regulamentul Organic, care conține atâtea prevederi în interesul culturii obștești, tipografia renaște. Organizată la Colegiul Național în 1834, în anul 1837 i se aduc teacuri nouă: « Tipografia ce se hotărăște de Eforia Școlilor a se așeza în Colegiul Național s'a și poruncit la firma Didot din Paris cu prețul de 2000 de galbeni » după cum rezultă din bugetul aceluși an. Odată instalată, tipografia a și început a tipări cărțile didactice necesare elevilor Colegiului. Numai în 1837—39 a tipărit « vreo 15 cărți, în trebuința școlilor publice, în 48.000 exemplare ». Din teacurile tipografiei dela Sf. Sava au ieșit, între altele, « Vocabularul franțezo-român » al lui Poenaru, Aaron și Hill (1840); « Cu Tiparul Colegiului Național », după cum se vede imprimat pe carte, a apărut, în 1845, « Magazinul istoric pentru Dacia » al lui Laurian și Bălcescu.

Tipografia Colegiului, închisă pe timpul Revoluției, este reactivată la 26 Septembrie 1848 pentru a continua tipărirea foaiei « Povățuitorul Satului », redactată de Nicolae Bălcescu și apoi de Petrache Poenaru. Nu e locul aici să urmărim evoluția acestei tipografii. Până în 1862 avem cărți tipărite în « Tipografia Colegiului Național Sf. Sava », care în 1863 devine « Imprimeria Statului ».

Muzeul de Istoria Naturală și de antichități, așezat mai dinainte în localul Colegiului, unde se clădise în 1835 o sală anume pentru muzeu, alături de Bibliotecă, este reorganizat prin Jurnalul Eforiei școlilor din 8 Iulie 1837: « In Colegiul S-tul Sava aflându-se acum feluri de obiecturi de istoria naturală și de antichități, culesse cele mai multe dintr'această țară și dăruite de patrioți râvnitori de înaintarea învățăturilor obștești, și chibzuind Eforia mijloace de a așeza aceste obiecte la un loc, a le păstra în bună rânduială și a le înmulți cu vremea. . . numește pe d. Vahlstein profesor de desen și conservator al Muzeului ce se întrunește în Colegiul Sf. Sava. Îndatoririle conservatorului vor fi: să așeze în bună rânduială și sistematicește toate obiectele. . . să prepareze animalele, după cum trebuie pentru a se păstra nestrucate; să formeze școlari, cari să se deprindă cu toată lucrarea acestei preparații; să desemneze în natura lor toate obiectele ce se așează în Muzeu, ca să fie gata când va face trebuință a se da în tipar; să aibă îndatorirea a se afla în Muzeu în toate zilele dela 10—12 ceasuri înainte de amiază, în vreme ce ocupându-se dumnealui de îndatoririle sale, să poată fi și Muzeul deschis pentru oricare va dori să privească obiectele de muzeu. Pentru această osebă îndeletnicire i se adaugă pe lângă leaful de lei 500 ce are ca profesor de desen, lei 200 pe lună, și într'această sumă va avea a-și cumpăra dumnealui instrumentele ce-i vor trebui la preparația animalelor ».

Cu privire la « obiectele de antichitate », Petrache Poenaru, în numele Eforiei școlilor, publică ho-

tărirea că «acum când se află întocmit un depository de asemenea obiecte în Colegiul din București, cu perspectiva de a se transforma în «Museum Național», nimeni nu mai are voie a-și însuși vreun obiect de antichitate și îndată să-l trimită prin ocârmuire la Depositoriul din Colegiul Sf. Sava». De asemenea «nimeni să nu fie volnic a scormoni în pământ pentru a se scoate obiecte de antichitate». (Buletinul Oficial din 3 Nov. 1839).

Museum Național de antichități, îmbogățit prin frumoasa colecțiune dăruită de Generalul Mavrus,

Aaron Florian. Cei dintâi elevi ai «Societății Filarmice» (1834) a lui Eliad, au fost cei dela Sf. Sava. Astfel este laudat talentul elevului Râmniceanu, care a jucat în «Vicleniile lui Scapin» și în «Bădăranul boierit», iar profesorul de declamație al numitei Societăți, care a scos primii artiști români, a fost Costache Aristia, cunoscutul profesor de franțuzește și grecește dela Sf. Sava.

Pinacoteca Statului, organizată în 1864 își are începutul în Colegiul Sf. Sava încă din 1837. Mai târziu (24 Dec. 1850) Știrbei pune bazele unei

O sală de clasă (a II-a)

este organizat aparte în 1864, iar Museum de Istoria Naturală e trecut ca institut anex Universității în 1866; tot acolo e transferat întregul Museum sau Cabinet de Fizică și Chimie al Colegiului.

Teatrul Național își are obârșia tot în Colegiul Național, căci după cum în 1818 Gheorghe Lazăr izbuti a reprezenta, cu elevii lui, «Avarul» lui Molière, tot în această școală, profesorul Costache Aristia organizează la 1836 reprezentarea piesei «Saul» de Alfieri. «Gazeta Teatrului Național», apărută întâia oară în Noemvrie 1835 și editată de Ion Eliad, are ca redactori pe profesorii Colegiului: Petrache Poenaru, Simeon Marcovici,

«galerii de tablouri», dând poruncă să se adune toate gravurile și tablourile ce le-a avut școala și să se așeze într'o sală deosebită; numește pe profesorul Vahlstein conservatorul galeriei.

Presa românească dela început este în mâna profesorilor dela Sf. Sava. După *Curierul Românesc* al lui Eliade (1829), amintim în 1836 *Museum Național*, redactat de Poenaru, în 1837 *România*, lui F. Aaron și G. Hill; în 1845 *Universu* pentru care «prenumerația se face la Biblioteca din Sf. Sava».

7. După 1864. Despoiat de toate acele așezăminte culturale, în a căror istorie, începutul este

legat de școala dela Sf. Sava, lipsit și de veniturile averilor mănăstirești, lăsate de voievozii de odinioară, Colegiul Național a trebuit să-și dea nouălor și frumoaselor înjghebări nu numai toată zestrea, dar și mare parte din sufletul său: profesorii. Universitatea din București, organizată în 1864, și-a completat cadrele cu profesorii dela Sf. Sava. Aug. Treboniu Laurianu, Ion Zalomit, C. Bosianu, Em. Bacaloglu, E. Francudî, Grigore Ștefănescu, P. Cernătescu, Al. Marin sunt, pe rând, trecuți la Universitate¹⁾.

Între foștii elevi ai Colegiului, cari în a doua jumătate a veacului trecut s'au distins prin activitatea lor publică, pe lângă cei amintiți în cursul acestei lucrări, însemnăm numai câteva nume:

Scriitorul *Alexandru Odobescu*, (în 1845 era în clasa III-a), coleg cu poetul *Alexandru Sihleanu* și cu pictorul *Teodor Aman*; poezii *Gheorghe Crețeanu*, *Alexandru Deparațeanu* și *Mihail Zamfirescu*; C. A. *Rosetti*, *Barbu Ștefănescu Delavrancea* (fost bursier), *Dim. C. Ollănescu-Ascanio*, *Iulia B. P. Hasdeu*, *I. C. Fundescu*, *D. Stăncescu*, *I. M. Răureanu*.

Profesorii: *Dim. Aug. Laurian*, *Vasile Boerescu*, *G. Fontaniru*, *N. Quintescu*, *P. S. Aurelian*, *I. C. Massimu*, *Spiru Haret*, *Gr. Tocilescu*, *Gh. Danielopolu*, *Alex. Vericeanu*, *Anghel Demetriescu*, *Valerian Urșianu*, *Ștefan Mihăilescu*, *Const. Dissescu*, *Pompiliu Eliade*, *N. Vaschide*, *D. Bungețeanu*, *Grigore Ștefănescu*, *Dr. Toma Ionescu*.

C. *Esarcu*, *Take Ionescu*, *Alex. Marghiloman*, *Barbu Păltineanu*, *N. Fleva*, *Gh. Vernescu*, *Petre Grădișteanu*, *G. Meitani*, *Eugen Stătescu*, *Ion I.*

¹⁾ Colegiul rămâne, dintre vechii profesori, cu *Veniamin Catulescu*, *Aaron Florian*, *I. C. Massimu*, *Roques*, *De Marsillac*, *A. Borănescu*, *Raoul de Pontbriant*, *Ir. Circa*, *Stillescu*, *Iacomî*, *Pană Buescu*, *D. Ionescu*, *Neumeister*, *Limburg*, *Tăttărescu*, *Franchetti*. La aceștia se adaugă alte puteri nouă, cari an de an completează corpul didactic al Colegiului. Amintim, dintre cei mai vechi, pe *G. Dem. Teodorescu*, *G. I. Ionescu-Gion*, *D. Aug. Laurian*, *I. Manliu*, *V. D. Păun*, *Dim. Georgian*, *Anghel Demetriescu*, *G. Zottu*, *Frédéric Damé*, *Léautey*, *Bonifaciu Florescu*, *Luigi Cazzavillan*, *Ștefan Mihăileanu*, *G. O. Gârbea*, *G. Svârlescu*, *N. Codrescu*, *Nicolae Barbu*, *Ion C. Georgian*, *C. C. Dobrescu*, *Pompiliu Eliade*, *M. B. Calloianu*, *D. Mirescu*, *Kirilov*, *Gh. Moceanu*, *Ip. Strâmbulescu*, *Dr. Racoviceanu*, *Podoleanu*, *Dimitrescu-Aldem*, *Andrei Lăzărescu*, *N. Cosăcescu*, *Nicolaeveici*, *G. I. Pitiș*, *O. Lugoșianu*, *I. Grama*, *I. Niculescu-Severin*, *Sabba Ștefănescu*, *d-nii Ion Bianu*, *G. Longinescu*, *G. Dima*; dintre aceștia mulți au trecut la Universitate, alții la liceele *Lazăr* și *Matei Basarab*.

Între vechii directori, după *B. Stillescu*, rector până în 1862, însemnăm pe *Gr. Vlădescu*, *I. C. Massimu* (în două rânduri), *Ion Dragomir*, *A. Borănescu*, iar de două ori; *D. Ananescu*, *D. Aug. Laurian*, *Z. Herescu*, *Sabba Ștefănescu*, *A. Colorian*, *I. S. Petrescu* și *C. Litzica*, până în 1915.

Ca secretar al Colegiului, timp de peste 30 ani, până în Iunie 1908 menționăm pe *Manole Droc-Barcianu*.

C. Brătianu, *Vintilă Brătianu*, *Al. Constantinescu*, *Dr. H. Botescu* ș. a.

Artiștii *Mihail Pascali*, *Ar. Demetriad*, *C. Stăncescu*, profesorul și compozitorul *D. G. Kiriak*, și mulți alții din trecut și în viață ale căror nume le vom publica în Anuarul General al Colegiului.

Scos dela Sf. Sava, unde se așează Universitatea, Colegiul se mută în vechiul local dela Schitul Măgureanu, situat la obârșia Căiei Victoriei, pe malul stâng al râului. Din fotografia ce publicăm, a elevilor din clasa VI-a și alții, din Aprilie 1879, se poate vedea vechea înfățișare a cerdacurilor cu arhitectura specifică a chiliilor schitului. Localul era destul de încăpător, cu clasele de jur împrejur, iar la mijloc Internatul.

Prin rectificarea cursului Dâmboviței și dărâ-marea clădirii, școala se mută, la 1881, în casele « Mazar-Pașa », lângă biserica Enei, pe locul Băii Centrale de azi, iar după trei ani, și pentru scurt timp, în Casa « Pangal », pe str. Fântânei (colț cu str. Popa-Tatu, acum localul unei Circumscripții de Percepere). În toamna anului 1884, când e gata clădirea nouă a Spitalului de Copii, Colegiul e mutat în fostul local al acestui spital, tot pe strada Fântânei (General Berthelot) unde rămâne definitiv. Internatul e așezat până la războiu, în Casele Generalului Florescu, din apropiere, pe str. Știrbei Vodă (acum liceul de fete Carmen Sylva).

8. În vremea ocupației, 1916—1918. În lunga lui dăinuire, Colegiul a avut să suferă și de pe urma ocupației dușmane a Bucureștilor. Ca să dăm o icoană a acestor grele vremi, cităm câteva pasagii din notele scrise și semnate de vrednicul profesor, Preotul *Ilie Teodorescu*, (mai târziu Episcop al Constanței), care luase conducerea Colegiului încă dela mobilizarea directorului titular, căpitan de rezervă într'un regiment de artilerie. «... Prima ocupație a fost aceea a corpului de automobiliști germani, care s'a făcut... către finele lunii Noemvrie 1916. În această ocupație a suferit în special sala de gimnastică a școlii, care a fost transformată în garaj, cum și casa directorului în care s'au instalat subofițerii germani ce aveau sub comanda lor corpul de automobiliști. Aci trebuie spus că forțarea casei directorului s'a făcut de Români. ... (Se dau numele a doi foști elevi, azi cu situații frumoase în învățământ) au venit, au investigat și pe urmă... (îl numește) cu lăcătușul Ministerului Instrucțiunii au descuiat ușile și au aranjat totul pentru primirea vrăjmașilor în căminul modest al unui bun Român plecat să-și jertfească viața pentru țară. A doua ocupație în liceul nostru a fost a armatei Austro-ungare. La aceștia am constatat o mare deosebire de vederi și de purtare. Austriacii erau mai omenoși și de înțeles. Cu ajutorul lor am putut să iau o parte din cărțile din biblioteca directorului și din lucrurile casei, cari s'au înstrăinat apoi de acolo de unde se pusese la păstrare. Ungurii, dimpotrivă... În biata sală de gimnastică făcuseră crescă-

torie de porci, abatoriu și bucătărie. Lemnele le duceau în oraș...»

«A treia ocupațiune (a școlii) a fost aceea a Spitalului de Turci... Aceasta a fost cea mai grea. S'au ars toate băncile, tablele, tocurele dela uși, ferestrele, pardoseala și tot ce era lemn. S'au tăiat și unii copaci din curtea școlii. În această ocupațiune ni s'a interzis cu totul intrarea în curtea școlii, în care mai intram eu și secretarul... S'a ars și desființat arhiva școlii și s'a înstrăinat toată biblioteca directorului. Murdăria din acest timp și mulțimea Turcilor morți de degerătură nu o pot uita...».

«A patra ocupațiune a fost o etapă a pierduților. Toți rătăciții erau aduși aci și apoi trimiși la corpurile lor. Și cu aceștia a fost un dezastru. Localul liceului era de nerecunoscut. Eu nu mai credeam în învierea lui...».

Ilie Teodorescu, după ce ca profesor și director a încercat să apere drepturile și averea școlii, după cum se poate vedea din corespondența de pe acea vreme, iar ca preot (și paroh al Bisericii Amza) a înălțat sufletele celor apăsăți de robia dușmană, neînțetând a pomeni la serviciul divin, în biserica sa, numele Regelui Țării, al Regelui Ferdinand, e silit să demisioneze la 1 Octombrie 1917.

D-l prof. C. Demetrescu, martor ocular al acelor vremi grele, a publicat într'un articol din «Neamul Românesc», câteva interesante impresii. Intre altele d-sa spune: «În luna Decembrie 1916, o companie din armata cesaro-crăiască ocupase liceul meu. Mă duceam uneori pe acolo, în cancelaria rămasă liberă, unde întâlneam pe harnicul secretar așa de îndrăgostit de școală și dispărut așa de tânăr. Trupa de ocupație, recrutată din Regatul național unitar maghiar, înfățișa, mutatis mutandis, amestecul de naționalități al monarhiei dualiste, acum dispărute. Erau acolo, alături de urmașii neîndoși ai lui Arpad, aparținând falnicei națiuni

alcătuitoare de Stat, și câțiva maghiari mosaici, unii de «buze nemțești», dar toți de un patriotism înflăcărat și statornic; mulți Sârbi și Români. Schimbam totdeauna câteva cuvinte cu aceștia din urmă... deplângeam împreună prezentul îndurerat și nădăjduiam în trăinicia neamului nostru... Vizitând mai târziu localul, am constatat că fuseseră distruse toate tablourile cu subiecte din Istoria Patriei, ce împodobeau pereții — și erau așa de

multe! rămăseseră însă icoanele, fiecare clasă având câte una și, lucru neașteptat, rămăsesse și un tablou ce înfățișa pe Mihai Viteazul... Să fi crezut Ungurii că e vreun Sfânt, viteazul voevod ori numai întâmplarea scutise de nimicire imaginea asprului stăpânitor? O privești caracteristică mi s'a prezentat ochilor în clasa I: Pe tablă, frumos și cu litere groase, era scris cu creta: «eljen Magyarország» (trăiască Ungaria); lângă tablă însă, pe perete, într'un șir ce se suia tot mereu spre cer, sgârind perețele ca să duresze, o mână tremurătoare, care nu putea să fi fost decât a unui Român, încătușat în oștirea bătrânei monarhii de pradă, scrisese timid, dar profetic: Trăiască România Mare!».

În toamna anulii 1916, elevii cursului inferior sunt adunați în localul școlii primare «Cuibul cu

barză» unde se încep cursurile cu un corp didactic completat din profesori dela alte școli sau cu suplinitori, în locul celor mobilizați sau trecuți în Moldova. În Septembrie 1918 se înfiripează și clasele cursului superior în localul școlii de Menaj Eraclide. Internatul rămâne închis pe tot timpul ocupației. Urmașul lui Ilie Teodorescu la direcția școlii, d-l prof. I. S. Floru, izbuteste să adăpostească aceea ce mai rămăsesse din biblioteca și materialul didactic la Casa Școlilor, iar cu cel dintâi Comitet școlar ales atunci, începe să adune sumele necesare pentru refacerea mobilierului.

9. După războiu. În Decembrie 1918 se reia

Vedere din sala de conferințe a profesorilor

vechea direcție și cu ajutorul ministerului, care dă sumele necesare, în vara următoare întreg localul vechiu al Colegiului se repară, punându-se în stare de funcționare. Localul Internatului îl găsim ocupat de Gimnaziul Gh. Șincai. Acum începe o adevărată odisee a bieților bursieri interni, cari reveniți la școală, nu și-au mai găsit vechiul lor adăpost. Câți s'au putut aduna, dintre cei mai lipsiți de sigur, sunt primiți tot acolo, însă într'o încăpere lăturalnică: (Povestea ariciului și a sobolului), fără nicio înlesnire în ceea ce privește hrana. Iși fac singuri gospodăria lor mică, prin mijloacele date de Colegiu

Intrarea principală

sau adunate din dani. Izbutim apoi să-și capete hrana cu plată, în schimbul bursei, dela școală de menaj Filipescu. Pe încetul se evacuează cei ce ocupau o clădire a ministerului din Aleea Rignault. Acolo, prinzând cameră cu cameră, instalăm bursierii și li se pune un pedagog, până când ministerul ne dă în primire întregul local, numește pe Provizor și restul personalului necesar. Se începe astfel vieța normală și în bune condiții a copiilor din internat. Deși la o bună depărtare de liceu, în lipsă de alt local în perspectivă, internatul e mărit cu o nouă și frumoasă clădire pentru dormitoare, săli de meditație, băi și e prevăzut cu toate instalațiile moderne.

Ca rezultat al unei politici școlare bine urmărite, notăm că la Internatul Colegiului au fost adăpostiți și întreținuți ca bursieri, dela războiul încoace, peste 100 de elevi din provinciile liberate și din afară de hotare, între cari: 53 de peste Carpați (18 Moți), 5 Bucovineni, 25 Timoceni, Macedoneni și din Albania; 6 Basarabeni, 1 Transnistrian, 12 Turci.

În vara anului 1924 se pune piatra fundamentală a unei aripi nouă a Colegiului, localul vechiu ne mai fiind încăpător. Din subvențiile ministerului s'au clădit, din roșu, 15 săli de clasă, o sală de conferințe și una de gimnastică (mari de câte 320 mp.), iar Comitetul școlar, din fondurile proprii a terminat amenajarea internă așa că s'au putut da în folosință toate încăperile nouă.

Biblioteca, rămasă de pe urma ocupației la câteva sute de volume, întrece astăzi 6000, îmbogățită fiind, afară de cumpărături, prin donațiunile Ferzeliu, Dinu, Grama și prof. G. Adamescu. S'au completat muzeele și cabinetele de fizico-chimice¹⁾. În opera aceasta de înnoire a zestrei școlii trebuie să menționăm și deosebita sollicitudine a Casei Școalelor.

Comitetul școlar, instituția de temelie, în sarcina căreia stă întreaga gospodărie a școlii, numai în ultimii ani a cheltuit peste 6 milioane pentru refacerea Colegiului. Tot în sarcina Comitetului este și administrarea fundațiilor întemeiate prin donațiuni speciale: Fundațiunea Prof. Lugosianu; Fond. Naumian (fost elev), iar prin Casa Școalelor primește veniturile fond. Prof. I. Niculescu-Severin și Elena Frunzeanu, pentru ajutoare de cărți, venitul fond. Lola și Colonel invalid D. T. Rădulescu, pentru întreținerea unui bursier sărac în internat.

Comitetul școlar urmărește înnoirea treptată a întregului mobilier școlar, îmbogățirea materialului didactic, desăvârșirea clădirii și în special instalarea în cele mai bune condiții a internatului în cuprinsul localului actual.

Școala dela Sf. Sava, vechea Academie Domnească a lui Șerban Vodă Cantacuzin, pe care Gheorghe Lazăr și urmașii lui o transformă în Colegiu Național, reprezintă astăzi, cu numele său, neîntreruptă năzuință spre carte, de peste 250 de ani încoace. Până în 1864 a fost singura școală completă, aici la noi, cu învățatură începătoare (curs primar), școală umanioară (liceu), cursuri complementare și speciale (universitate).

¹⁾ Muzeul de Istorie Naturală al Colegiului conține astăzi 467 piese și 558 hărți și tablouri; Cabinetul de fizică 520 aparate și instrumente diferite, Cab. de Chimie 724 piese. Tot ca material didactic adăugim: 92 Hărți și 483 Tablouri geografice; 225 hărți și vederi istorice, 170 Portrete, 75 tablouri diverse. Sala de gimnastică cu 360 piese; Sala de muzică, desen, cabinet medical.

Ca o recunoaștere a rostului liceului Sf. Sava în viața noastră culturală, prin Înalt Decret Regal, i s'a redat vechiul nume de Colegiu Național, așa cum s'a chemat în epoca cea mai glorioasă a luptei de afirmare și biruință a limbii și școlii românești. Iar ca un semn de înaltă sollicitudine pentru această școală, care înflorind prin grija voievozilor noștri, înseamnă o linie atât de luminoasă în dezvoltarea învățământului nostru, din ordinul Majestății Sale

Regelui Carol al II-lea, « Clasa Măriei Sale Marelui Voevod de Alba Iulia » se alătură Colegiului Național Sf. Sava. Fie ca această Înaltă prețuire să însemne, pentru elevii Colegiului, un simbol, în viața lor tinerească, un semn, că peste frământările veacurilor, străbate și dăinuiește numai ceea ce este legat de fireștile întocmiri și așezăminte ale nației.

ȘTEFAN POP
Directorul Colegiului

